

Türk Televizyon Dizilerinin Jeopolitikası: Geçmişin Yeniden İcadı, Bilişsel Haritalar ve Ortak Tahayyüller*

Geopolitics of Turkish Television Series: Reinvention of the Past, Cognitive Maps and Common Imaginations

Özlem AVCI AKSOY*

Araştırma Makalesi Research Article

Başvuru Received: 18.03.2025 Kabul Accepted: 23.06.2025

ÖZ

Günümüzde kültür ürünleri, ulusal alanda kimliğin oluşması ve söylemin güçlenmesinde önemli bir araç olmasının yanı sıra uluslararası alanda ulusal kimliğin görünür olması ve söylemin yaygınlaşmasında oldukça önemlidir. Bu durum ise jeopolitik kurgu ve anlamları sorgulamakta ve değiştirmektedir. Sorgulama ve değişim hali, günümüzde etkili bir kültürel yayılım aracı olarak televizyon dizileri üzerinden yeni bilişsel haritalar, düşünsel topluluklar, tarih, kimlik, kültür ve coğrafya kavramları ile tartışılmıştır. Bu çalışmanın iddiaları, Uyanış: Büyük Selçuklu dizisi örneği üzerinden betimlenmekte, tartışılmaktadır. Türk televizyon dizileri aracılığıyla ulusal kültürün yaygınlığı ve diğer toplumlarda nasıl karşılık bulduğu sorunsalı çerçevesinde, dizi izleyici ve takipçilerin dijital mecralarda bıraktıkları izler incelenmiştir. Çalışmada öncelikle örnek dizi içerik ve söylemlerinin analiziyle semiyolojik olarak betimlenme yapılmış, sonrasında ise dizinin dijital platformlardaki takipçilerinin yorumlarına odaklanılmıştır. Dizinin izler kitle üzerindeki etkisi, dijital etnografik bir yöntemle dizinin resmi YouTube kanalında yer alan beğeni ve yorumlara dayanarak açıklanmıştır. Böylece dizinin hangi ülke izleyicilerini nasıl ve neden etkilediği soruları cevaplanmaya çalışılmıştır. Sonuç olarak küresel bir etkiye sahip kültür ürünleri olarak Türk televizyon dizileri, kültürel yakınlıklar ve benzerlikler ekseninde coğrafi sınırları aşarak bilişsel haritalarla zihinsel tasavvur ve tahayyüllere dayanan bir birlik inşa etme kurgusuna sahiptir. İzlenme, takip edilme ve beğenilme oranlarıyla bunu gerçekleştirme etkisinin oldukça güçlü olduğu görülür.

Anahtar Kelimeler: Jeopolitika, Kimlik-Temsil, Tarihselleştirme, Bilişsel Haritalama, Televizyon Dizileri.

ABSTRACT

Today, cultural products serve not only as significant tools in the formation of identity and the reinforcement of national discourse but also play a critical role in enhancing the visibility of national identity and disseminating discourse on the international stage. This dynamic actively challenges and reconfigures existing geopolitical narratives and symbolic frameworks. The processes of such questioning and transformation are explored through the medium of television series—potent tools of cultural dissemination—within a conceptual framework that includes cognitive maps, intellectual communities, historical consciousness, identity politics, cultural narratives, and spatial imaginaries. This study explores these claims through a case analysis of *Awakening: The Great Seljuks* (*The Great Seljuks: Guardians of Justice*). Focusing on the prevalence of national culture in Turkish television series and its reception in other societies, the research investigates the digital media traces left by the series' viewers and followers. The methodology includes a semiological analysis of the series' content and discourse, followed by an exploration of audience comments on digital platforms. Employing a digital ethnographic approach, the study analyzes the impact of the series by examining likes and comments on its official YouTube channel. The study aims to address the questions: how and why does the series resonate with international audiences, and which countries are particularly engaged? The findings suggest that Turkish television series, as globally impactful cultural products, foster a sense of unity based on shared imaginaries and cognitive maps. These series transcend geographical boundaries through cultural affinities and similarities. Ultimately, the research demonstrates that high levels of viewership, following, and engagement strongly indicate the series' potential to generate such cultural influence.

Anahtar Kelimeler: Geopolitics, Identity-Representation, Historicization, Cognitive Mapping, Television Series.

*Bu çalışma TÜBİTAK tarafından destenmiş olan "TV Series: A Comparative Perspective - From Geopolitics to Geocriticism Serbia and Turkey (220N370)" başlıklı projeye dayanmaktadır.

Giriş

Bu çalışma ulusal söylemin ve ulusal kimliklerin taşıyıcısı olan televizyon dizilerinin uluslararası alanda nasıl bir etkiye ve güce sahip olduğunun tartışılmasına dayanır. Williams'a göre kültür alanları ve ürünleri birer üretim araçlarıdır (2021, s. 69). Çünkü kültür ürünleri, endüstriyel bir meta olarak alınıp satılabilen içerikler üretirler. Bu görsel, işitsel ve yazılı anlatıma dayalı içerikler beraberinde söylem, ideoloji, yaşam tarzları, beğeniler, zevkler, alışkanlıklar üretirler. Bu ise diyalojik bir ilişkiyle anlamın üretildiği bir süreçtir. Böylece anlam, farklılıkların karşı karşıya geldiği ve diyalog içinde olduğu anda ortaya çıkar.

Kültür endüstrilerine dair güncel tartışmalarda, kültür ürünleri aracılığıyla dünyanın kültürel olarak bütünleştiğine ve aynılaştığına dair ortak bir inanç vardır. Bu, yaşam tarzlarının, inanç biçimlerinin, kültürlerin, üretim ve tüketim davranışlarının birbirlerine benzediğine dair bir inançtır. Birçok kültürün bir arada oluşu, kültürleri biçimsel ve içerik olarak değiştiren ve yeni kültürel oluşumlara imkân verir. Dolayısıyla bu durumun kültürler arasında bir güç mücadelesinin sergilendiği bir alana dönüşmesi kaçınılmazdır. Kültür ürünlerine dair ulusal düzeyde oluşturulan içerikler ve söylemler uluslararası alanda karşılık bulmakta ve bireylerin gündelik yaşamlarında etkili olabilmektedir. Elbette bu etkinin güçlü olmasındaki önemli etkenlerden biri, kültürel yakınlıklar ve benzerliklerdir. Bu kültürel yakınlıklar ise birbirine benzeyen tarihi, inanç biçimlerini ve yaşam tarzlarını, sosyo-ekonomik durumları ve devletler nezdinde diplomatik ilişkileri içerir.

Türkiye'nin siyasi, ekonomik ve sosyo-kültürel olarak uluslararası alanda artan görünümü dizi ihracatını etkilemiştir. 170 ülkeye ihraç edilen ve 800 milyon izleyiciye ulaşan Türk dizilerinin sektördeki payının 2024 yılı itibarıyla 1 milyar dolara ulaşması beklenmektedir (Garip ve Kuş, 2024). Türk televizyon dizilerinin uluslararası yaygınlığı ve etkisine dair yapılan araştırmalar özellikle son yirmi yılda hızlı bir biçimde artmıştır. Dolayısıyla dizi satışlarının yoğun olduğu ülkelerde bu dizilerin izler kitleyi nasıl ve neden etkilediği üzerine alımlama

çalışmaları dikkate değerdir. Birçok araştırmaya göre Türk televizyon dizilerinin uluslararası alanda başarılı olması coğrafi ve kültürel yakınlıklar, ortak ve benzer tarihsel benzerlikler ve duygusal yakınlıklarla ilişkilendirilir (Rahte, 2017; Aktürk ve Yağbasan, 2020; Arda vd, 2021). Ayrıca içerik olarak farklı kültür ve yaşam tarzlarına olan ilgi ve merak (Panjeta, 2013; Iqbal, 2018) beraberinde kültürel yayılımın, tanıtımın ve etkileşimin (Ökmen ve Göksu, 2019; Barut, 2022) bir aracı olabilir. Türk dizilerinin Orta Doğu ve Kuzey Afrika'daki popülaritesi, bu yapımların Türkiye'nin bölgede kültürel, politik ve ekonomik bir güç olarak konumlandırılmasına sağladığı katkılar açısından da dikkat çekicidir (Çelikkol ve Kraidy, 2023). Benzer şekilde, 2008-2009 yılları arasında ilk yapımların yayınlanmaya başladığı Balkanlar'da Türk dizilerinin başarısını inceleyen çalışmalarda, Türk dizilerinin Türk yaşam tarzına dair merak uyandırdığı, Türkiye'ye yönelik daha iyi bakış açıları oluşturduğu ve hatta diplomatik ilişkilerin iyileştirilmesine dair katkıları vurgulanır (Panjeta 2014; Balaban 2015; Aydos 2017). Türk dilinin yaygınlaşması, kültürel alanların tanıtımı gibi etkileri kültürel diplomasi açısından dikkat çekicidir (Barut, 2022). Ayrıca dizi içerikleri toplumsal cinsiyetten, kimlik sunumlarına, coğrafi ve tarihi gösterge analizlerine kadar birçok konuda incelenmiş ve tartışılmıştır. Alana dair oldukça kapsamlı bir birikimin olması bu araştırmayı besleyen güçlü bir taraftır. Bu çalışma diğer çalışmalara ek olarak sunduğu önemli katkının yeni bir metodolojik güzergâh ve veri toplama biçimi olarak dijital alanı kullanıyor olmasıdır. İletişim teknolojilerinin ve mecralarının sınırları aşan, coğrafyaları yan yana getiren yapısıyla dizi içeriklerine dair yorumların daha kapsayıcı bir biçimde tartışılmasının yolu açma amacıyla olmalıdır. Bu, yolu tamamlama çabasıdan öte, yeni metodolojik bir güzergâhı işaret etme çabasıdır.

Bilişsel Kurgu ve Ortak Tahayyül

Williams, iletişim araçlarının doğrudan ve açık bir biçimde üretim araçları olduğunu ifade ederken, en temel dil biçimlerinden en ileri iletişim teknolojilerine kadar bütün iletişim araçlarında içeriklerin toplumsal ve biçimsel olarak üretildiğini

söyler (2021, s. 66). Yani bir kültür ürünü olarak kitle iletişim araçları, oluşturulan içerikler aracılığıyla yaşam tarzı, ideoloji, söylem, beğeniler üretir, bunları pekiştirir ve güçlendirir. Tüm bunlar, koşullar ve beklentiler değiştikçe de yeniden üretim sürecine girerler. Yüceltilerek ve yeniden üretilerek bugüne taşınmak istenen geçmiş, kitle iletişim araçları sayesinde ulusal ve coğrafi sınırları aşarak hem yaygınlaşabilmekte hem de küresel anlamda etkili bir söyleme dönüşebilmektedir. Williams'a göre burada üretilen şey "yeniden kabileleştirmedir" (2021, s. 68). Dolayısıyla yaşam biçimleri ve kültür fiziksel mekân algısını aşarak düşünsel bir coğrafya algısına dönüşür. Bu düşünsel mekânın oluşumu dinsel, tarihsel, etnik birçok ortaklıklar ve yakınlıklar üzerinden sağlanır ve kitleler üzerinde birleştirici bir etkiye sahip jeopolitik tahayyüller oluşur. Böylece hiç deneyimlenmemiş coğrafya ve oraya ait olan geçmiş anlatılar, hayranlık duyulan hikayelere, karakterlere ve mekanlara dönüşür. Coğrafi sınırlar üzerinden tanımlanan alanları aşan yeni kurgusal alanlar inşa edilir. Bu kurgusal alanlar, bilişsel haritalar üzerinde yaşayan hayali toplulukların alanlarıdır. Bu toplulukları bir araya getiren etnik, kültürel ve inançsal kimlikler gibi güçlü yapılar olduğu gibi gündelik yaşamının içinde var olan duygular, beğeniler, deneyimler gibi yaşam biçimleri de olabilir. Sınırları olmayan bu haritalama biçimlerinin, öncelikle etnik ve dini ortaklıklar ve benzer yaşam biçimleri üzerinden tanımlanan bir toplum tasavvuru ve tahayyülüne dayandığı görülür.

Jameson bilişsel haritalanmadan bahsederken bunun jeopolitik tahayyül için kullanılabileceğini söyler (1992, s. 48). Buna göre bireyi düşünsel ve tanımsal olarak sabitleyen ya da aynılaştıran bilgi kaynakları, bireyin bilişsel haritalarını oluşturan önemli araçlardır. Bu noktada televizyon dizi içerikleri ve bu içeriklerdeki coğrafi anlatılar, izleyicilerin zihninde oluşturduğu anlam dünyası ile yeni bir jeopolitikanın kurgulanmasının yolunu açar ve jeopolitik tahayyülü oluşturur. Üretilen benzer kültür ürünleri ile bu tasavvur ve tahayyül pekiştirilir, güçlendirilir ve hatta yeniden üretilir. Böylece kültür ürünleri, içerikleri sayesinde diğer

kültürleri etkileyen ve söylemi yaygınlaştırarak güçlenmesine sağlayan bir araca dönüşür.

Ötekinin İcadı ve Oksidental Söylem

Kimliği var eden ve tanımlayan şey "ne olmadığını" temsil eden ötekinin varlığıdır. Benzerlikler üzerinden kurgulanan kültürel sistemler ve içerdiği söylem, benlik ve öteki ilişkisine dayanır. Batılı-modern söylem, "öteki"yi batı-dışı, rasyonel ve modern olmayan olarak tanımlar. Bu durum, batılı söylemin öteki olarak üretmiş olduğu doğu kültürü ve kimliğini inşa eder. Said oryantalizmi "Batı'nın Doğu'yu tanımlama ve yönetme biçimi" olarak tanımlar (1999, s. 318). Buna karşı olarak Chatterjee'nin türevsel bir söylem olarak tanımladığı özellikle kültür ürünleri üzerinden kendini var eden "üçüncü dünya milliyetçiliği"nden (1986) bahseder. Böylece batı toplumlarını ötekileştiren, dışarda bırakan bir söylem olarak Doğu'nun Batı'yı tanımlama ve görme biçimi olarak "oksidantalizm (garbiyatçılık)" (Hanefi, 2006; Carrier, 1995; Buruma ve Margalit, 2009) kavramı tartışılmaya başlanır. Oksidentalizme göre öteki, doğulu olmayan düşünce ve yaşam biçimlerine sahip olandır. Dolayısıyla burada tartışılan, coğrafya ve coğrafyaya ait özellikler (inanç, yaşam biçimleri, kimlik, sosyo-ekonomik yapı gibi) üzerinden tanımlanan ve kurgulanan güçlü bir söylemdir.

Said'e göre hiçbirimiz coğrafyanın dışında kalamayız. Aynı zamanda coğrafyaya dair verilen ve oldukça karmaşık olan mücadeleden de kopamayız. Bu mücadele sadece askerler ve silahlarla yapılan bir mücadele ve savunma değildir. Aynı zamanda fikir ve düşüncelerle, imajlar ve tahayyüllerle verilen bir mücadeledir (1999, s. 11). Bir mekân olarak coğrafyanın politik bir anlam yüklenerek üretilmesi, kendi içinde bir tahayyülü barındırır. Böylece oryantalizm karşısında Doğu'nun Batı'ya bakan kendi mekânsal ve söylemsel politikasını ifade eden oksidentalizmi ortaya çıkarır. Batı'nın yarattığı öteki, tarihe referans vererek kurgulanan hikayelerle, kahramanlarla, efsanelerle kendi tarihini yazmaya başlar. Bu tarih yazımı, bugünün söylemini kuran ve geleceği de öngörüsül olarak sunarak kendini meşrulaştıran bir yazım biçimidir.

Dolayısıyla tarih yazımının ürettiği gerçek, seçilen geçmişin efsaneleştirilerek geleceğe aktarılan tahayyüllerden ve beklentilerden oluşur.

Geçmişin Tarihselleştirilmesi, Popüler Kültür ve Televizyon

Pierre Nora'ya göre "tarih, geçmişin gölgesinde kendi bilincine kavuşma ve uzun zaman önce başlamış bir şeyin tamamlanmasıdır" (2006, s. 17). Dolayısıyla tarihi, sadece geçmişle ilgili değil özellikle gelecekle ve şimdiyle ilgili bir durum olarak düşünmek gerekir. Çünkü tarih bugünü ve geleceği de içine alan tamamlanmamış bir süreçtir. Tarih, geçmişi bugüne taşıyarak kendi bilincine kavuşur ve böylece kendini (şimdilik) tamamlar. Ayrıca bugünün onu nasıl çağırdığıyla şekillenen, bugüne ait olan söylemi de içerir. Bu nedenle geçmişin kendisinden ziyade, bugünün geçmişe bakma biçimi ve nedeni, anlamı oluşturan ve söylemi şekillendiren bir unsurdur.

Bu çalışmanın örnekleme dikkate alındığında tarih konulu dizilerin giderek artması, ulus devlet anlayışının yeniden yükselmeye başladığının bir göstergesi olarak okunabilir. Birçok ülkede, kendi geçmişlerini konu alan tarih konulu yapımlara rastlamak mümkündür. Ülke tarihlerinin en güçlü dönemlerinin anlatıldığı sinema filmleri, televizyon dizileri, belgesel yapımlar kültür ürünleri üzerinden şekillenen bir mücadele biçimi olarak belirginleşmektedir¹.

Bir hafıza mekanizması gibi işleyen bu yapımlar korkudan umuda, öfkeden mutluluğa kadar güçlü bir duygu yapısı içinde kurgulanır. Williams'ın tanımladığı gibi her dönem kendine özgü bir "duygu yapısı"na sahiptir (Williams, 2017, s. 177). Bu duygu yapısının özellikleri, içinde bulunulan koşullar tarafından belirlenir. Buna göre içinde bulunulan dönem korku, kaygı, öfke umutsuzluk gibi olumsuzlanan duygularla tanımlanırken, küresel anlamda bu duyguların neden önemli

olduğunu Dominique Moisi *Duyguların Jeopolitiği* başlıklı çalışmasında "korku, aşağılama ve umut kültürleri dünyayı nasıl yeniden şekillendiriyor?" sorusuyla kültür ürünlerinin jeopolitik algıları nasıl yönlendirdiğini tartışır. Buna göre kültür ürünlerinin nasıl bir diplomatik mücadele alanına ve yumuşak güç unsuruna dönüştüğünü dönemin popüler ürünleriyle ve televizyon dizileriyle tartışır (2008, s. 187). Moisi 2017 yılında tamamladığı diğer çalışmasında bu soruyu, özellikle tarihi konu alan televizyon dizi örnekleri üzerinden tartışarak "korkunun zaferi" (2017, s. 87) olarak yanıtlamaya çalışır. Benzer bir biçimde Morley ve Robins, küreselleşme sürecinin yarattığı bu korkuyu kültürel ve kimliksel olarak tekipleşme, aynılaşma korkusu olarak tanımlar. Bu korku, hâkim kültüre benzeme, aynılaşma, tekilliğin/yerelliğin kaybolma korkusudur (1997, s. 57). Korkunun kaynağı ise ötekinin kimliksel olarak var oluşu ve bu varoluşun güçlenmesidir. Çünkü ötekinin varoluşu, olumlanması ve güçlenmesi, önemli bir tehdit olarak görülür. Ranciere'e göre kimlik önce bir korku meselesidir; öteki korkusudur, ötekinin bedeninde nesnesini bulan hiçlik korkusudur. Ötekinin kimliği karşısında yenilme ve kaybolma korkusudur (1992, s. 98). Bu korku ancak ortak/benzer kimliklerin sağladığı 'güç' ile yenilebilir. O halde gücün gösterilmesi, hatırlatılması ve korku ile mücadele edilmesi gerekir. Bu nedenle tarih hep bir mücadele alanı olmuştur. Kahramanlar, efsaneler, mitler, büyük alimler, düşünce adamları bu mücadelenin baş aktörleridir. Böylece ulusal kimlik yeniden inşa olur. Oluşan kimlik, sınırları ve coğrafyayı yerinden ederek, zihinsel bir tahayyül ve tasavvur etrafında kurgulanan bir algıya dayanır. Bu algı Anderson'un (1995) bahsettiği *hayali cemaatler* tasavvuruna denk gelir ve Jameson'un (1992) *bilişsel haritalama* kavramıyla tartışılabilir. Popüler kültür ürünlerinin tarihe, kimliğe ve yaşam biçimlerine yaptığı vurguyla benzer olanları bir araya getirip güçlendirerek ortak tahayyüller etrafında hayali sınırlarla şekillenmiş topluluklar

¹ Örneğin, son yirmi yılda sinemadan televizyona ve internet platformlarına kadar birçok gösterim alanında yer bulan ve başarılı olan yapımlar arasında Rome (John Milius, William J. MacDonald, Bruno Heller, 2005), The Crown (Peter Morgan, 2016), The Last Kingdom (Stephan Butchard, 2015), Versailles (David Wolstencroft, 2015), Medici: Master of Florence (Sergio Mimica-Gezzan, 2016), Babylon Berlin (Tom Tykwer, Hendrik Handloegten, Achim von Borries, 2017) gibi tarihi konu alan dizilerinin yanı sıra Vikings (Michael Hirst, 2013) ve Game of Thrones (D. B. Weiss, David Benioff, 2011) gibi fantastik diziler de sayılabilir.

yaratır. Ortak tahayyülleri zihinlere ve duygulara yerleştirir. Böylece bilişsel haritalarla kendine bir alan açarken, kendine benzemeyen ve farklı olan üzerinden bir güç inşa etme çabasına girer. Bu, tarihin güçlü mirası üzerine inşa olan, gücünü geçmişin başarı ve zaferlerinden alan bugün de karşılık bulan bir mücadele alanıdır. Burada hâkim olan kurgulanmış ve hatırlanması istenen, ayıklanmış bir geçmiştir. Toplumsal hafıza, hatırlanan bir geçmişten ziyade öğretilen, kurgulanan bir bellek olarak karşımıza çıkar. Hem görsel hem de anlatsal olarak geçmişi gözler önüne serer ve yaşanılan bir gerçekliğe dönüştürür. Kültür ürünleri arasında daha hızlı ve daha geniş kitlelere ulaşma imkânı veren kitle iletişim araçları, bu öğeleri ulusal sınırlar dışına taşıyan ortak yaşam tarzları, inanç biçimleri, tarihsel ve kültürel yakınlıklar, kimlikler etrafında insanları bir araya getiren etkin bir araç olarak öne çıkar. Bu nedenle ulusal içeriğe sahip ama uluslararası yayınlar yapan programların yanı sıra internet teknolojilerinin gelişimi ve yaygınlaşmasıyla dijital mecralarda güçlenen platformların etkisinin de arttığı görülür. Bu platformlar arasında Netflix² (1997, ABD), Amazon Prime Video³ (2006, ABD), BritBox⁴ (2017, BBC-İngiltere), Tabii⁵ (2023, TRT-Türkiye) uluslararası yayıncılığa sahip olma çabasında olan platformlar olarak sıralanabilir. Sadece BritBox platformuna Türkiye'den erişim sağlanamamaktadır. Bu platformlara ayrılan bütçeler ve tüm dünyada hızla artan kullanıcı sayıları oldukça dikkat çekicidir. Türkiye'de ulusal ölçekte yayın yapan dijital platformların sayısı da hızla artmaktadır. 2016'da Türkiye'ye giriş yapan Netflix'in ardından yine aynı dönemde Puhu TV ve Blu TV, 2019'da Gain ve 2021'de Exxen gibi platformlarda yayın yapmaktadır. İstanbul Ticaret Odası'nın 2022 yılında yayınlanan Türk dizi sektörünü analiz eden raporda içeriklerine göre diziler aile, drama, belgesel,

aksiyon gibi kategorilere ayrılarak analiz edilmiş, 2012 yılından itibaren tarihi drama, tarihi aksiyon, tarihi-belgesel drama gibi kategorileri eklenmiştir (Saritaş ve Özsoy, 2022, ss. 28-31). Yine aynı rapora göre Türk televizyonlarında ve platformlarda yayınlanan tarihi televizyon dizileri "dönem dizileri", "belgelendirilebilir tarih dizileri" ve "fantastik tarihi diziler" olarak üç kategoride ele alınmıştır (Saritaş ve Özsoy, 2022, s.427). Tarih konulu dizilerin alt kategorilere de ayrılarak tanımlanıyor olması, bu türden yapımların hızla artmakta olduğunun önemli bir göstergesidir. İçerik kategorileri arasında tarihi konulu belgeseller, filmler, televizyon dizileri, magazin-kültür programları, çizgi filmler, yarışma programları, bilgisayar oyunları artan yapımlar olarak hem ulusal hem de uluslararası yayın yapan televizyon kanalları ve platformlar arasında gittikçe artan kategoriler olarak dikkat çekmektedir. Bu noktada "geçmişin neden bu kadar ilgi uyandırdığı ve tarihselleştirildiği" sorusu oldukça önemlidir. Bu sorunun cevabı Lowenthal'a göre "tüm dünyada yaşanan değişimler gelecekte beklentileri aşındırırken, geçmişe dair farkındalığı arttırıp insanlara bir mirasa ihtiyaçlarının ve borçlarının olduğu düşüncesini güçlendirir" (1998, ss. 5-6). Dolayısıyla tarih konulu içeriklerin gittikçe artması ve ilgi uyandırmasının temelinde değişimin, hızın esas olduğu bir dünyada mirasa tutunarak öteki karşısında kaybolma korkusuna karşı verilen bir mücadeledir. Bireyin geçmişe dair borçlu olduğu düşüncesi, bugünün korunması düşüncesine dayanır. Benzer bir biçimde toplumsal olarak geleceğe ilişkin beklentilerin azalması ve gelecek kaygısı, geçmişe dair bağların, geçmişin güzel günlerinin, başarıların ön plana çıkarılma çabası olarak düşünülebilir. Televizyonun gücü, geçmişin efsaneleri ve kahramanları birleşerek ortak bir gelecek algısı yaratma beklentisine dönüşmektedir (Avcı, 2019, s. 108). Bu nedenle toplumsal bütünlük

² 1997 ABD merkezli kurulmuş olan Netflix, 2024 yılının ilk çeyreği itibarıyla küresel ölçekte 269,6 milyon kullanıcısı vardır. İran, Suriye, Kuzey Kore, Rusya ve Kırım dışında tüm dünya ülkelerine abonelik imkânı sunmaktadır.

³ 2006 ABD merkezli olarak kurulmuş olan Amazon Prime Video, 2024 yılının ilk çeyreği itibarıyla küresel ölçekte 200 milyon kullanıcısı vardır. Çin anararısı, Küba, İran, Kuzey Kore, Suriye dışında tüm dünya ülkelerine abonelik imkânı sunmaktadır.

⁴ 2017'de BBC ve ITV tarafından İngiltere merkezli kurulmuş olan BritBox, Kasım 2023 itibarıyla 3,4 milyon kullanıcısı vardır. Sadece Kanada, Avustralya, Güney Afrika, İsveç, Finlandiya, Danimarka, Norveç'te abonelik imkânı sunmaktadır.

⁵ 2023 yılında TRT'nin dijital platformu olarak kurulmuş olan Tabii, 2024'ün ilk çeyreği itibarıyla 5 milyon kullanıcıya ulaşmış durumdadır. Abonelik imkânı sunarak yayın yaptığı ülkeler şöyledir; Almanya, Avusturya, Azerbaycan, Bahreyn, Belçika, Bulgaristan, Cezayir, Danimarka, Endonezya, Finlandiya, Fransa, Güney Kıbrıs Rum Kesimi, Hindistan, Hollanda, Hırvatistan, İngiltere, İrlanda, İspanya, İsveç, İtalya, İzlanda, Kuveyt, Kolombiya, Letonya, Litvanya, Lihtenştayn, Lübnan, Lüksemburg, Macaristan, Malezya, Malya, Meksika, Mısır, Norveç, Oman, Polonya, Portekiz, Romanya, S. Arabistan, Slovakya, Slovenya, Tunus, Umman, Ürdün.

amacıyla vurgulanan tarih bilincinin, inanç ve yaşam tarzlarının, yaşanan ve mücadele edilen coğrafyanın, tarihi dönüm noktalarının, kültürel değerlerin ana temalar olduğu yapımların tartışılması önemlidir.

Tarihi Diziler ve Uyanış: Büyük Selçuklu Örneği

Televizyon içerikleri zamanı ve mekânı hem sıkıştıran (yan yana getiren) hem de anlam dünyası olarak genişleten bir yapıya sahiptir. Kitle iletişim araçlarının en belirgin özelliklerinden biri de zaman ve mekân ayrışmasına imkân vermesidir. Harvey'e göre "mekânsal ve zamansal deneyimler toplumsal ilişkilerin kodlanması ve yeniden üretiminde birincil araçlar ise o zaman bu deneyimlerin gösterim tarzında beliren bir değişiklik beraberinde toplumsal ilişkilerde de bir değişime neden olacaktır" (2019, s.279). Kitle iletişim teknolojisinin bu gücü, bazen izleyicinin zaman ve mekân algısının kaybına neden olurken bazen de izleyicisini sonsuz bir zamana ve sınırsız bir mekâna dahil edebilmektedir. Diğer kültür ürünlerinde de olduğu gibi dünya çapında beğeniyle izlenip takip edilen Türk televizyon dizileri benzer bir biçimde zamanı ve mekânı ortadan kaldıran mekânsız bir eşzamanlılıkla güçlü bir içerik ve anlam dünyası sunduğunu söylemek mümkündür. Oskay'a göre;

Televizyonda yayınlanan tarihi belgeseller ve tarih konulu dizileri, tarihe ait olan konuları bugünün insanına ve bugünün reel toplumunun gereksinimlerine göre yeniden yazmakta, bununla da kalmayıp çok yakın zamanda gerçekleşmiş olayları bile tarihi diziler haline getirebilmektedir. Tarihi diziler bu yeniden yazım sürecinde günün insanının zamanı ve mekânı algılama biçimlerine göre inşa olan bir tarih oluşturmaktadırlar. Ayrıca tarihi dizilerde izleyici, aslında tarihi değil, bugünü izler. Çünkü tarih bugünün insanının beklentisine göre uyarlanır. Bu da bir anlamda bir hatırlatma değil, unutmata telkinidir (2014, s. 143).

Oskay'ın da vurguladığı gibi bugünden bakılarak yeniden anlatılan tarih, yaşanan geçmişi örten (unutturan) ve bugünün söylemiyle yeni anlamlar ve anlatılar yükleyen bir biçime dönüşür. Unutturarak, geçmişin arzu edilen bir hikâyesini/tarihini

(*hi-story*) yazar. Bugün anlatılan geçmişin anlatıları, efsaneleri, kahramanları ile bugünkü iktidar güçleri arasında güçlü anlam ve temsil bağları kurulur. Bu bağlar *benzerliklerin* oluşturduğu ağlar üzerinden işler, ortak kimlikleri anlatır ve kendine benzemeyen *farklı* olan ötekinin kimliğini inşa eder. Kimlik, içermenin olduğu kadar dışlamanın da ürünüdür ve kendini "ne olmadığı" üzerinden tanımlar. Bundan dolayı etnik bir grubu diğer gruplara göre tanımlayan şey, bu sınırlar içinde yer alan kültürel gerçeklik değil, araya konulmuş olan toplumsal sınırdır (Morley ve Robins, 1997, s. 74). Bütün kimlikler, bir toplumsal ilişkiler sistemi içinde oluşur ve toplumsal alanda kabul görmesi ise birbirlerini karşılıklı olarak tanımalarına dayanır. Çünkü kimliğin varoluşu tanımlama ve tanınma politikalarına ihtiyaç duyar. Bu nedenle kimlikler, bir "nesne" olarak değil, bir "semboller" ve bu semboller arasındaki ilişkiler ve etkileşimi sağlayan bir "ağ sistemi" olarak düşünülmelidir. Kimlik durağan ve sabitlenebilen bir tanımlamadan ziyade sürekli bir oluşum halinde olan (değişen, dönüşen, çatışan, iç içe geçen, gerilimli, ilişkisel) bir süreci ifade eder. Dolayısıyla kimlikler, mekâna ve coğrafyaya göre tanımlanan bir temsiller ve anlam dünyasına ve politik olarak yeniden üretilen bir anlam ve temsil biçimlerine sahiptir. Buna göre medya mecraları kolektif kimliklerin oluşumuna imkân sağlayan yeniden üretim alanları olarak tanımlanabilir.

Kültür ürünlerinin yarattığı anlam dünyası farklılıkların konumlanarak karşılıklı etkileşimine dayanır. Bu etkileşim ve iletişim biçimleri sembollerle ve bunlarayüklenen anlamlarlasağlanır. Sembollerin varlığı ve kullanım sıklığı bir iktidar biçimi olarak belirginleşir. Mann'a göre sembolik iktidarın alanı enformasyon ve iletişim araçları aracılığıyla yayılan kültür endüstrileridir (1986, s. 145). Bu kültür endüstrilerinin, reyting ve ekonomik kazancın dışında özellikle kamusal yayın yapan televizyon kanallarında yayınlanan yapımların, izler kitle üzerindeki söylemsel ve ideolojik kazanç beklentisi de çok önemlidir. Dolayısıyla hem tarih hem de popüler kültür ürünleri gücün hatırlatıldığı, sınındığı ve sergilendiği bir mücadele alanı olmuştur. Ayrıca bu dizilerin, gündelik yaşamın

sıradanlaşan ve aynılaşan alışkanlıkları ve duyguları üzerinden yakınlıklar kurabiliyor olması da etki alanını genişletir.

Araştırmanın Amacı ve Yöntemi

Bu çalışmanın konusu (1) “kültürel söylemle birlikte etnik ve dini kimlikler ve coğrafi alan, bir kültür ürünü tarafından nasıl bir kültürel yayılım ve etki aracına dönüşebilir?” ana sorusu etrafında kurgulanmıştır. Ayrıca (2) “tarih anlatılarını konu edinen yapımların neden bu kadar ilgi gördüğü”, (3) “geçmişe neden bu kadar referans verildiği”, (4) “hatırlanmaya değer olduğu nedir, neden” gibi sorular da araştırmanın amacını ve güzergahını belirleyen önemli hareket noktaları olmuştur. Bu çalışma açısından Lowenthal’ın (1998) sormuş olduğu (5) “geçmişin neden bu kadar ilgi uyandırdığı ve tarihselleştirildiği” sorusu da hala dikkat çekicidir. Bu sorgulamalar son dönemde Türkiye’de ve dünyada beğeniyle izlenen tarihi bir içeriğe sahip olan *Uyanış: Büyük Selçuklu* dizisi örneği üzerinden cevaplanmaya, yorumlanmaya ve tartışılmaya çalışılmıştır. Ayrıca kültür ürünlerinin küresel etkisiyle jeopolitik algının nasıl dönüştüğü de oldukça önemlidir. Kültür ürünleri aracılığıyla jeopolitika sadece coğrafi haritalarla değil, bilişsel haritalarla tanımlanan ortak değerlere ve kültürel yakınlıklara dayanan bir mücadele alanı olarak okunabilir. Kavramsal ve teorik tartışmalara dayanarak bu sorulara “kültürel yakınlık”, “uluslararası etki ve yayılımın artması”, “sınırları belirsizleştiren (ve hatta ortadan kaldıran) bilgi ve iletişim teknolojilerin gelişimi ve yaygınlaşması”, “ötekinin kendini var etme çabası ve duygulanım halleri”, “Batı’nın karşısında Doğu’nun kendisini tanımlama çabası”, “bilişsel kurgu ve ortak tahayyül” gibi kavramsal cevaplarla açıklanmaya çalışılmıştır. Buna göre tüm dünyada izlenme yoğunluğuna sahip olan Türk televizyon dizilerinin bu başarılarının nedenleri ve sonuçlarına dair literatüre de dayanarak birçok öngörü ileri sürülebilir. İlk olarak kültürel yakınlıklar, ortak geçmiş algısı ve benzer gündelik yaşamlar ortak beğeni ve tavırları etkileyebilmektedir. Ayrıca bilgi ve iletişim teknolojilerinin güçlenmesi ve yaygınlaşması farklı yaşam biçimlerine ve kültürlere olan ilgi ve merakı artırabilmektedir. Enformasyon çağında

kültür ürünleri ve içerikleri, ulus devletler açısından ‘öteki karşısında yok olma korkusuyla’ şekillenen bir mücadele alanına dönüşebilmektedir. Böylece kültür ürünleri aracılığıyla Batı karşısında kendini yeniden tanımlayan, kendine ait bir alan yaratan Doğu imgesi güçlenmeye başlar. Ayrıca kültür ürünlerinin gücü ve başarısını, ortak tahayyüller ve ortak bilinç oluşturma etkisi çerçevesinde düşünmek gerekir. Araştırma sonuçlarına dair bir diğer öngörü ise kültür ürünleri fiziki jeopolitik konumları yerinden ederek yarattığı bilişsel haritalar üzerinden güç elde etme potansiyeline sahip olduğu yönündedir. Tüm bunlara ek olarak geçmişin tarihselleştirilmesi ve bir hafıza sunumu olarak işlevselleştirilmesinin nedenleri arasında topluları aynılaştırma eğiliminde olan küresel bilgi teknolojileri yer alır. Fakat bu aynılaştırma karşısında ulusal kültür endüstrileri ise yerel olanı güçlendirme ve küresel ölçekte bilinen ve hayranlık uyandıran bir içerik oluşturma amacıyla geçmişin mirasını yeniden gündeme taşıma eğilimindedir. Bu durum ise tarihi anlatıların kültür ürünlerinin önemli bir malzemesi olarak artışının önemli bir göstergesidir. Ayrıca popüler politikaların ve ulusal siyasi odakların, geleceğe dair söylenecek sözleri ve verecek vaatleri kalmadığında geçmişin mirasına tutunarak kendi varlığını koruma çabasıdır.

Araştırma sorunsalı çerçevesinde oluşturulan öngörüler, bireylerin deneyimlerine ve deneyimlerin nasıl temsil edildiğine odaklanan etnometodolojik bir yaklaşımla hareket ederek göstergeleri içerik analizine tabi tutularak sınanmaya çalışılmıştır. Bu yaklaşım reel alan yerine dijital alana odaklanarak, bu alanlardaki deneyim, tutum, davranış ve ilişkisellik biçimlerini anlama çabasıdır. Göstergelere, konuşma biçimlerine ve içeriklerine, söylemsel ve retoriksel anlatımlarına odaklanır. Böylece medya içeriklerinin bireyler üzerinde nasıl bir etki alanı oluşturduğunu bu içeriklere vermiş oldukları tepkiler üzerinden anlama çabasıdır. Göstergeler ve gösterdikleri üzerinden düşünce, tutum, algı, eğilimleri hakkında bilgi edinmeyi amaçlar (Berger, 1998, ss. 23-24). Dijital alanda bireylerin her türlü (dijital) eylemleri, bireylerin kendileri hakkında izler bırakan etkinliklerdir. İçerik analizinin amacı bu izleri takip ederek içeriklerin

bireyler üzerinde nasıl bir etki bıraktığını anlamaya odaklanır. Dolayısıyla içeriklerin bireyler üzerinde bıraktığı izlerin neler olduğu dijital mecralarda sürülmüştür.

Bu anlama çabasıyla şekillenen sorular ve literatürden hareketle ortaya çıkan öngörülerle, bir yandan dizi içeriğindeki anlatım biçimleri ve semboller analiz edilerek kültürel, etnik ve dini söylemin nasıl inşa edildiği tartışılmış; diğeryandan ise dizinin resmi YouTube hesabının taranmasıyla elde edilen veriler, çift yönlü bir yaklaşımla analiz edilmiş ve yorumlanmıştır. Buradan elde edilen veriler, benzer çalışmalarda da saptanmış ayrıca güncel Google Trend tarama verileri (Temmuz 2024) ile karşılaştırılmıştır. Böylece farklı alanlardan elde edilen verilerin ortaklığı, elde edilen sonuçları test eden ve doğrulayan içeriğe sahiptir. Dijital alanda elde edilen verilerle, alımlayıcının söz konusu olan kültür ürünü ve içeriği ile nasıl deneyim kurduğu tespit edilmeye çalışılmıştır. Etnometodolojik bir yaklaşımla açıklanan veriler, kişisel deneyim, algı, düşünce ve yorumlara dayandırılarak analiz edilmiştir. Bu noktada dijital mecralar toplumsal ilişki ve durumların deneyimlendiği ve yansıtıldığı toplumsal bir alan olarak tanımlanmıştır. Böylece ifade, anlamlandırma, gösterge ve bunların sıklık derecesi (frekansları) göz önünde bulundurularak dizi içeriklerinin ulusal söylemin nasıl bir kültürel etkileme ve yayılma aracına dönüştüğü; izleyen ve takipçi kitle üzerinde bir ortak bilinç oluşturmadaki etkisi ve bu etkinin neden ve sonuçları tartışılmıştır. Bu çalışma tekniği ise etnografinin dijital alandaki karşılığı olarak düşünülebilir.

Veri Toplama Teknikleri, Analizi ve Yorumlanması

Televizyonlarda yayınlanan diğer tarih dizileri gibi Uyanış: Büyük Selçuklu⁶ dizisi de geçmişte yaşanmış bir dönemi ekranlara taşıyarak anlatma çabasıdadır. Bu durum, bugünün siyaseti ve söylemi ile harmanlanmış jeopolitik hedeflere ve beklentilere sahiptir. Dizi içeriği ve anlatım

biçimleriyle, ulusal sınırlar için ortak bilinci ve kimlikleri yeniden hatırlatarak toplumsal bütünleşmeyi güçlendirirken uluslararası alanda da benzerlikler üzerinden (kimlikler, inançlar, yaşam tarzları gibi) bir etki alanı oluşturmuştur. Kültürel tanıtıma katkı sağlayarak, kimliksel ve inançsal yakınlaşmalara imkân sunar. Sadece tarih konulu televizyon dizileri değil, benzer program içerikleri de bunu destekleyen ve güçlendiren bir içerik yoğunlaşması sağlar. Tarih konulu yarışma programları, belgeseller, kültür-sanat programları, tarihi karakterlerin ve olayların anlatıldığı çizgi filmler, bilgisayar oyunları gibi. Böylesine bir içerik yoğunlaşması etki biçimini güçlendirirken, etkinin seviyesini de arttırır. Son dönem TRT yapımları içinde en çok izlenen ve ilgi gören tarihi yapımlar arasında *Diriliş: Ertuğrul* (Mehmet Bozdağ, Metin Günay, 2014), *Payitaht: Abdülhamid* (Serdar Akar, Emre Konuk, 2017), *Uyanış: Büyük Selçuklu* (Emre Konuk, 2020), *Alparslan: Büyük Selçuklu* (Sedat İnci, 2021) *Barbaroslar: Akdeniz'in Kılıcı* (Doğan Ümit Karaca, Berat Özdoğan, 2021), *Barbaros Hayreddin: Sultanın Fermanı* (Berat Özdoğan, 2022), *Kudüs Fatih: Selahaddin Eyyubi* (Sedat İnci, Emre Konuk, 2023) sayılabilir. Bu yapımların içeriklerinde birçoğunda güçlü metaforik anlatım ve göstergeler vardır. Ayrıca metaforik bu anlatılar bugünün siyasi yapısı ve kültürel diplomasisine gönderme yapan güçlü anlatılardır. Bu anlatıların gücü sadece ulusal alanda değil uluslararası alanı da etkilediği görülmektedir (Barut, 2022). Çünkü bu yapımlar ülke içinde oldukça ilgi görmesinin yanı sıra yurtdışında da yoğun bir izleyici/takipçi kitlesine sahiptir.

Etnografik bir yöntemle veriler dijital olarak toplanmış ve izleyicilerin alımlama biçimleri ele alınmıştır. Öncelikle dizinin televizyondaki genel izlenme oranları incelenmiş sonrasında ise dizinin resmi YouTube kanalındaki izlenme, beğeni, takip ve yorumlama sayılarına odaklanılmıştır. Toplamda 34 bölüme ait veriler incelenmiş ve en yüksek izlenme, beğenme ve yorumlanma sayıları

⁶ Uyanış: Büyük Selçuklu dizisi 28 Eylül 2020 tarihinde Akli Film yapımcılığında TRT 1'de yayın hayatına başlamış ve 31 Mayıs 2021'de 34'üncü bölüm ile final yapmıştır. Anadolu'nun kapılarını 1071 yılında Türklere açan Selçuklu Hükümdarı Sultan Alparslan'ın ölümünün ardından tahta geçen (1072) Melikşah'ın hikayesinin anlatıldığı dizide Büyük Selçuklu Devleti'nin Bizans İmparatorluğu ve Hasan Sabbah yönetimindeki Batıniler ile olan mücadelesi, Türk-İslam medeniyeti, ilim ve bilim hayatı anlatılmaktadır.

1. bölüme ait veriler olmuştur. Temmuz 2023'te yapılan taramalar sonucu 14,7 milyon izlenme, 152 bin beğeni ve 23 bin yorum sayıları elde edilmiştir. Bu veriler dizinin final bölümü olan 31 Mayıs 2021 sonrası elde edilen verilerdir. 2021-2023 tarihleri arasında sürdürülen araştırma projesi kapsamında veriler en son olarak 2023 Temmuz ayı itibarıyla taranmış ve değerlendirmeler bu zaman kesitinde tamamlanmıştır. Ayrıca bu makale kapsamında dizinin hala izlenmeye devam ettiği ve dolayısıyla etkisinin devam ettiğini göstermek amacıyla veriler Ocak 2024 tarihinde yeniden güncellenmiştir. Son altı ayda dizinin sadece ilk bölümünün YouTube izlenme sayısı, 14,7 milyondan 19 milyona (4,3 milyon artış) yükselmiştir. Aşağıdaki tabloda da

görüldüğü üzere diziye ait verilerin oldukça dinamik olduğu gözlenmiştir. Bu veriler çerçevesinde her bir bölüme yapılan yorumlar ayrıntılı olarak incelenmiş ve söylemsel olarak analize tabi tutulmuştur. Bu yorumlar Türkçe diline çevrildikten sonra yorumlarda en çok tekrar eden ifadeler ve açıklamalar, araştırmanın kavramsal çerçevesine göre kodlanmıştır. Bu kodlamalar ana ve alt kodlar olarak sınıflandırılmış ve dikkat çekici ve yorumlarda kapsayıcı olan ifadeler alıntılanmıştır. Bu çerçevede yorumların hangi dillerde ve hangi ülkelerden yapıldığı, yorumların içeriği, yorumların beğenilme sayıları ve yorumlara yapılan yorumlar, kullanılan ifadeler, emojiler, hangi dilde yapılırsa yapılsın kullanılan Türkçe ifadeler araştırma çerçevesinde değerlendirilen verilerdir.

Tablo 1

Uyanış: Büyük Selçuklu dizisine ait tüm bölümlerin YouTube sayısal verileri

BÖLÜMLER	YOUTUBE İZLENME/MİLYON (TEMMUZ 2023)	BEĞENİ (BİN) (TEMMUZ 2023)	YORUM (BİN) (TEMMUZ 2023)	YOUTUBE İZLENME/MİLYON (OCAK 2024)	BEĞENİ (BİN) (OCAK 2024)	YORUM (BİN) (OCAK 2024)
1	14,7	152	23	19	188	23
2	5,5	54	7	6,9	65	7
3	6,8	51	5	7,9	61	5
4	4,8	38	4	5,8	47	4
5	4,6	38	5	5,5	46	4
6	4,5	39	5	5,3	46	5
7	4,5	43	6	5,5	51	6
8	4,6	41	5	5,6	49	6
9	3,8	35	5	5,2	45	5
10	3,9	36	5	4,7	44	5
11	3,7	35	4	4,6	43	4
12	3,6	31	4	4,4	33	4
13	3,8	34	5	4,7	43	5
14	3,9	41	6	4,8	49	6
15	4,1	41	5	4,8	48	5
16	4,4	42	5	5,4	50	5
17	4,8	46	6	5,8	54	6
18	3,4	28	4	4,2	36	4
19	4,2	42	5	5	49	5
20	4,5	43	5	5,4	50	5
21	4,3	41	5	5,2	49	5
22	4,6	42	5	5,3	49	5
23	3,1	30	3	4	38	3
24	2,9	27	2	3,7	33	2
25	3,4	31	3	4,4	39	3
26	2,8	28	2	3,6	35	3
27	2,7	30	3	3,6	38	3
28	3,4	32	3	4,7	44	3
29	2,9	29	2	4	38	3
30	3	30	3	4,2	41	3
31	3	31	2	4,7	44	3
32	2,1	29	3	4,3	40	3
33	3,3	31	2	5	43	2
34	5,4	52	5	8,9	75	6

Dijital Alanın Söyledikleri

Uyanış: Büyük Selçuklu dizisi hem ülke içinde hem de uluslararası alanda izlenme oranları ve sosyal medya takip sayıları ile oldukça ön planda yer alan bir yapımdır. *Uyanış* dizisi gösterime girdiği ilk haftadan itibaren tüm izlenme gruplarında ilk sırada yer almıştır. Hatta tekrar bölümlerinin izlenme oranları bile en çok izlenen ilk beş yapım arasında yer aldığı görülür. 34 bölümlük sezonda dizinin izlenme oranları (AB) %7,36'nın altına düşmemiştir. Tüm bölümlerin izlenme ortalaması ise %10,22'dir. Yani dizinin ortalama izleyici sayısı (tüm bölümler için oranlandığında) 10 milyon civarındadır. Bu yapımın incelenmesi bir tarihçi bilgisi, yaklaşımı ve bakış açısından öte içeriğin ve görsel anlatımın analizine dayanır. Dijital etnografi yönteminin kullanılmasıyla dizinin resmi YouTube kanalı takip edilmiş, dünyanın her yerinden yapılan yorum, beğeni ve eleştiriler analiz edilmiştir. Ayrıca bu veriler Google Trend (GT)'de yer alan verilerle de karşılaştırılmıştır. Aşağıdaki harita incelendiğinde GT verilerine göre dizinin *The Great Seljuks: Guardians of Justice* başlığıyla tüm dünyada arandığı görülür⁷. Hem GT taramasında hem de YouTube yorumlarında öne çıkan ülkeler, "Yemen, Umman, Moritanya, Kuveyt, Türkmenistan, Cezayir, Kırgızistan, Ürdün, Tunus, Mısır, Katar, Suudi Arabistan, Fas, Filistin, Tacikistan, Azerbaycan, Kazakistan, Libya ve Pakistan olarak sıralanabilir. Sonuç olarak hem YouTube yorumlarına hem GT verilerine hem de Tabii platformunun aktif olduğu bölgelere bakıldığında ortak ülke sayısının oldukça fazla olduğu görülür. Bu veri ise araştırmanın problematik çerçevesinde öne sürülen toplumsal ve kültürel benzerlik ve yakınlıkların kültür ürünlerinin etki alanları üzerinde belirli olduğu iddiasını doğrular. Aynı zamanda dizi satışlarının yoğun olarak bu bölgelerdeki ülkelere yapıyor olması da bu iddiayı doğrulayan bir diğer durumdur.

Şekil 1

Google Trend (GT) verilerine göre *Uyanış* dizisinin son 5 yılda tarandığı coğrafya

Dizi, 31 Mayıs 2021 tarihinde 34. bölümle sezon finali yapmış ve oyuncu kadrosunun değişimiyle birlikte Eylül 2021'de *Alparslan: Büyük Selçuklu* adıyla devam etmiştir. Dizinin başladığı Eylül 2020 itibarıyla dizi bölümleri TRT 1 televizyonunda yayınlandıktan hemen sonra trtizle.com⁸ internet sayfasında da yayınlanmaya başlamıştır. Fakat trtizle.com sayfasındaki içeriklerin ülke sınırları dışında izlenemiyor olması üzerine dizinin YouTube kanalı açılmış ve dizi bölümleri reklamsız ve tam süreli olarak bu mecra üzerinden (TRT yayınının hemen sonrasında) yayınlanmaya başlamıştır. Bunun üzerine dizi, tüm dünyada izlenmeye ve takip edilmeye başlanmıştır. Bu ilgide özellikle TRT'nin benzer yapımlarından *Diriliş: Ertuğrul* ve *Payitaht: Abdülhamid* dizilerinin de etkisi olmuştur. Çünkü bir ülke yapımlarının yurt dışında başarılı olması, bir ön kabul olarak, daha sonraki yapımlara olan ilgiyi etkilemektedir⁹. Mayıs 2021'de son bölümü yayınlanmış olmasına rağmen dizi hala YouTube kanalından izlenmeye, takip edilmeye ve hakkında yorumlar yapılmaya devam etmektedir. Grafikte yer alan YouTube izlenme sayılarına bakıldığında son altı aylık (Temmuz 2023 – Ocak 2024) dönemde bile izlenme sayılarında belirgin artışlar olmuştur. 2023 yılı temmuz ayına ait olan

⁷ <https://trends.google.com/trends/explore?date=2020-07-27%202024-08-27&q=%2F113cbrxj4&hl=en-GB> (erişim tarihi: 27.08.2024)

⁸ TRT İzle, Türkiye Radyo Televizyon Kurumu tarafından oluşturulmuş, TRT kanallarında yayınlanan programların tekrar bölümlerinin veya kanalların canlı olarak izlenebildiği bir internet sitesiydi. 23 Aralık 2023 tarihinden itibaren TRT İzle'nin yerini TRT Tabii dijital platformu almıştır.

⁹ Bu konuda daha ayrıntılı bilgi için Yunus Emre Enstitüsü'nün 2022 yılında 125 ülkeden yaklaşık 5000 kişiyle yapılan "Türk Dizileri ve Türkçe: Türk Dizilerinin Türkçeye ve Türk Kültürüne Yakınlaştırıcı Etkisi" başlıklı saha çalışmasına bakılabilir.

toplam sayılar (izlenme, beğeni, yorum) dizinin ilk televizyon yayın tarihi olan 28 Eylül 2020'den bir gün sonra YouTube resmi kanalında yayınlanmasıyla başlayan süreci kapsar (29 Eylül 2020-29 Temmuz 2023)¹⁰. Özellikle ilk bölümün izlenme sayısı 20 milyona yaklaşmış ve son altı ayda yaklaşık 5 milyon izlenme sayısına ulaşmıştır. İzlenme sayılarındaki artış hızı azalmasına rağmen hala ilgiyle izlendiği görülmektedir¹¹. Aşağıdaki grafikte dizinin Tablo 1'deki YouTube takip verilerinin değişim eğrilerini görmek mümkündür. İlk ve son bölümlerde belirgin bir artış olmasının yanı sıra genel olarak dizinin sabit bir izler kitlesinin olduğu, yorum ve beğenilerin ise aynı biçimde paralel artış ve azalış eğiliminde olduğu görülmektedir.

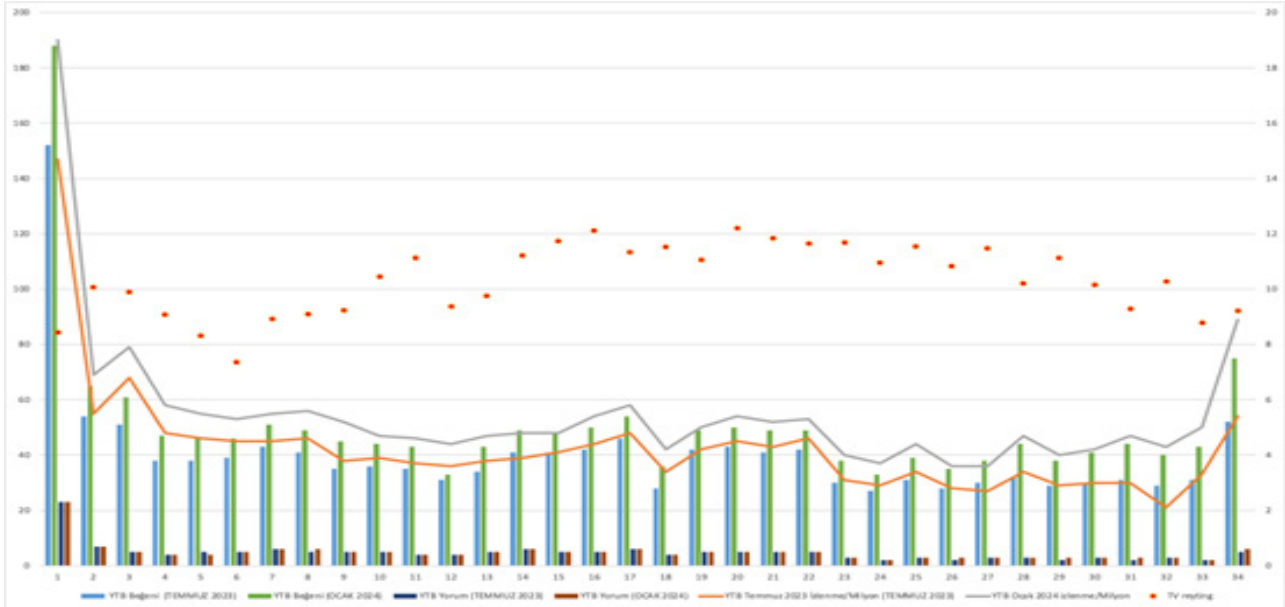
Grafik dikkatle incelendiğinde son altı aylık dönemde, dizinin bölümler bazında beğeni ve yorum sayılarındaki artışları görmek mümkündür. Dizi bölümlerine yapılan yorumlarda ise belirgin bir artış gözlemlenmemiştir. Fakat bu noktada izleyiciler yeni yorum yapmak yerine yapılan

yorumları beğenmiş ya da yorumlara cevap olarak yorumlar yapmışlardır. Yorumlara yorum yapılması ise toplam yorum sayılarına yansımamıştır.

Dizinin YouTube kanalından elde edilen tüm bu sayısal veriler, 2021 yılında final yapmış olan bir diziyeye olan ilginin hem ulusal hem de uluslararası alanda hala devam ettiğinin önemli bir göstergesidir. YouTube yorumları incelendiğinde özellikle Türk Devletleri, Ortadoğu ve Afrika ülkelerinden (yorum dilleri, kullanılan bayrak emojileri ve ifadelerle bakılarak) yapılan yorum dikkat çekicidir. Ayrıca yorumlarda ülke bayrak emojilerinin kullanılması hangi ülkelerde izlendiğinin tespit edilmesini sağlamıştır. İslam kardeşliği ve dostluğu öncelikle ön planda olan yorumlardır. Sonrasında ise Türk kimliğini vurgulayan atıflar vardır. Türkiye'ye dair yapılan övgüler ve olumlu yorumlar da dikkat çekicidir. Buna göre dizinin takip edildiği coğrafyalarda ülke kültürü, coğrafyası ve tarihine dair ilgi ve merak uyandırdığı söylenebilir. Yorumlarda Türk dizilerine dair öne çıkan beklentiler, 'dizinin orijinal dilinde

Şekil 2

Uyanış: Büyük Selçuklu dizisi dijital verileri (TV reyting, Youtube izlenme-beğeni-yorum)

¹⁰ Makalenin dayandığı proje çalışması Eylül 2021 ve Eylül 2023 tarihleri arasında tamamlanmıştır. Proje hazırlık ve yazım sürecinde tarihi dizilerin dünyanın birçok ülkesinde ilgiyle izleniyor olması ve tarihi anlatılar üzerinden yeniden bir hafıza ve kimlik algısı yaratıyor olması nedeniyle 2020-2021 televizyon dizi sezonun ilgiyle izlenen güncel ve popüler yapımlar olarak Uyanış: Büyük Selçuklu dizisi seçilmiştir. Projenin tamamlanma aşamasına gelindiğinde örnekleme dahil olan tüm dizi örneklerine dair tüm sayısal veriler en son olarak 2023 Temmuz ayı itibarıyla alınmıştır. Analize tabi olan YouTube sayısal verilerinin ait olduğu dönem 29 Eylül 2020 – 29 Temmuz 2023 tarihleri arasındaki toplam sayıları (izlenme, beğeni ve yorum sayıları) kapsamaktadır.

¹¹ Bu makalenin yayınlaması aşamasında sayılar tekrar gözden geçirilmiş ve ilk bölümün toplam izlenme sayısı 22 milyona yaklaştığı ve 200 bin beğeni sayısına ulaştığı görülmüştür. Dolayısıyla son bir yılda izlenme sayısında yaklaşık 2 milyon izlenme artışı olduğu görülmektedir.

(Türkçe) olması' ve özellikle 'İngilizce' ya da 'Rusça' altyazılı yayınlanması yönünde olmuştur. Ayrıca yorumlar hangi dilde yapılırsa yapılsın, yorumlarda 'merhaba, selam, güle güle, iyi günler, sultanım, çok yaşa' gibi ifadelerin olması, dizilerin Türkçe diline olan ilginin bir göstergesidir. Bu konu ise daha ayrıntılı olarak başka bir çalışmanın konusu olarak önerilebilir.

Taranan yorumlarda 'kimlik, Türklük, dostluk, millet, vatan, cihan, din, kardeşlik, ümmet, Müslümanlık' ifadelerinin öne çıktığı görülmektedir. Bu ifadeler 'kimlik, öteki, temsil, çatışma, bütünleşme, yakınlaşma' kavramlarına karşılık gelen içeriklere sahiptir.

Buna göre yorumlarda içerik olarak dikkat çekici konulardan biri ulusal sınırları aşan ortak kimlik, yaşam ve inanç biçimi vurgusudur. Özellikle Türklük, İslam, din kardeşliği, ortak coğrafya, Osmanlı vurgusu oldukça belirgindir. Pan-İslamizm ve Pan-Türkçülük düşüncesinin küresel bir inanç ve kimlik tahayyülü olarak yeniden güçlenmeye başladığı söylenebilir. Bu noktada dizideki içeriğe referans vererek, bir miras olarak ortak bir geçmişe dayanmak ve bunu bütünleştirici bir unsur olarak ifade edilmesi zihinlerdeki toplumsal birliğe gönderme yapar.

Tablo 2

Uyanış: Büyük Selçuklu dizisi YouTube yorumları (Eylül 2020-Temmuz 2023)

YORUM İÇERİKLERİ	YORUM DİLİ (Türkçe hariç)	YORUM/ ÜLKE (Türkiye hariç)	YORUM SEMBOLLERİ	İLİŞKİLİ DİĞER TELEVİZYON DİZİLERİ
<ul style="list-style-type: none"> - Dizi bölümleri orijinal dilinde alt yazılı olsun (özellikle İngilizce, Rusça altyazı isteği) -İngilizce/farklı dildeki yorumların sonunda kullanılan Türkçe ifadeler (Merhaba, İyi Günler, Selam olsun, Sultanım, çok yaşa vs.) - Türklük ve İslam Alemi ifadeleri - Türk- İslam dostluğu ve kardeşliği - Birlik, bütünlük vurgusu - Oyunculara övgüler - Türkiye'nin gururu - Siyasi liderlere atıflar 	Azerice	Azerbaycan	EMOJİLER Kalp Kılıç Ok ve Yay Hilal Bayrak (Yorum Yapılan Ülke Bayrakları) Nazar Boncuğu Kartal Kurt Yonca Dua Alkiş	Kurtlar Vadisi
	Rusça	Kazakistan		Deliyürek
	İspanyolca	Türkmenistan		Muhteşem Yüzyıl
	İngilizce	Pakistan		Diriliş: Ertuğrul
	Fransızca	Bangladeş		Payitaht: Abdülhamid
	Arapça	Mısır		Barbaroslar
	Farsça	Hindistan		Kuruluş: Osman
		Gürcistan		Kudüs Fatih
		Özbekistan		
		Kırgızistan		
		Çin		
		Japonya		
		Arjantin		
		Brezilya		
		Cezayir		
		Libya		
		İran		
		Moritanya		
		İngiltere		
		Avusturya		
	Fransa			
	Bulgaristan			
	Bosna Hersek			
	Romanya			
	Meksika			
	ABD			
			GÖRSEL/SÖZLÜ İFADELER Kartal Kurt At Sancak Börk Miğfer Haç İşareti Kilise Çanı Kırbaç	

Türklüğe ve İslam dinine yapılan vurgular, dizinin izlenmesinde kültürel yakınlıkların etkili olduğunun bir ifadesidir. Bu yakınlıklar vurgulanarak dostluk, kardeşlik, akrabalık ifadeleri coğrafi sınırların ötesinde tahayyül ve tasavvurlara dayanan bir ortaklık ve topluluk algısının oluşmaya başladığını ve benzer yapımlarla güçlendirildiğini söylemek mümkündür. Diğer yandan bu yakınlıkların kurulması beraberinde karşıtlıkların kurulmasını da neden olmaktadır. Dizi içeriğindeki 'Doğu-Batı', 'Müslüman-Hristiyan', 'Selçuklu-Bizans' karşıtlığı yorumlarda da belirginleşir. Anlatıda övülen, saygı duyulan, desteklenen taraf savunulduğu gibi eleştirilen, düşmanlaştırılan, mücadele edilen tarafın ise olumsuzlandığı görülür. Bu noktada dizi içeriğinin söylemsel olarak yönlendirme etkisinin güçlü olduğu söylenebilir. Yani doğunun zihninde kurgulanan bir batı mefhumu vardır. Benzer etki Türkiye'deki izler kitle üzerinde de güçlüdür. Benzer içeriğe sahip yapımlar da aynı etkiyi yaratmakta ve toplamda etki yoğunluğu bütünsel olarak artmaktadır. Dolayısıyla bu çalışma tek bir dizi üzerine odaklansa da benzer yapımlar ve içerikler de aynı söylem analizine tabi tutulabilir ve benzer bir biçimde yorumlanabilir. Özellikle TRT'nin son dönem tarihi dizi yapımlarında kurgulanan söylemde, güncel ulusal ve uluslararası söylemi taşıyan izleri bulmak mümkündür. 2023 İsrail-Kudüs savaşı sırasında TRT'de yayınlanmaya başlayan *Kudüs Fatihî Selahaddin Eyyubi* dizisi (2023 Kasım) bu değerlendirmeyi doğrulayan en son örnektir. TRT yapımları başta olmak üzere son dönemdeki tarih dizileri kültürün, tarihin, kimliğin ve coğrafyanın farklılıklar üzerinden nasıl kurgulandığı ve klişeleştirildiği, nasıl bir temsil ve anlamlandırma aracı olduğu ve söylemin benzer içerikler üzerinden nasıl yoğunlaştırılarak güçlendirildiğine dair önemli örneklerdir.

Semboller, Temsiller ve Anlamlar ya da Kılıçlar, Casuslar ve Kahramanlar

Kültürel, tarihsel ve yaşam tarzlarına dayanan benzerliklere sahip olan topluluklar, bu benzerlikler etrafında ortak anlam ve anlamlandırma biçimlerine sahiptirler. Bu anlamlar, temsil sistemi

olaraktanımlanan birtakım gösterge vesembollerle ifade edilir. Hall'a göre "temsil, bir şey hakkında anlamlı bir şey söylemek ya da dünyayı diğer insanlara anlamlı bir şekilde tasvir etmek için dilin kullanılma biçimidir (2017, s. 23). Kullanılan bu dil, sözlü ifadenin yanı sıra göstergeleri, sembolleri de ifade eden geniş bir işaretler sistemidir. Bu işaretler sistemi aracılığıyla kurulan ve tanımlanan temsil ve anlamlandırma biçimleri öncelikle benzerlikler ve farklılıklar üzerine kurulur, pekiştirilir, güçlendirilir ya da tahrip edilerek değişime tabi olur. Dil hem söyledikleri ve hem de söylemedikleriyle anlama dair bir biçim ve içerik üretir. Söylemin bir mesaj içermesi, olay ve diyaloglarla birlikte işler. Dil ile başlayan söylemin sunumu, imge, resim, görüntü gibi görsellerle sürdürülür ve güçlendirilir. Dolayısıyla tüm bu sistem içinde semiyotik olarak yeniden biçimlendirilen unsurlar, yorum bilimsel yöntemlerle çözümlenir. Böylece yorumlamaya dayanan bir çözümleme biçimi metin içindeki çoklu anlam dünyasını çözümlenerek anlamayı ve açıklamayı sağlar.

Uyarı: *Büyük Selçuklu* dizisinde göstergelere, temsil ve anlamlandırma biçimlerine bakıldığında dikkat çekici olan, söylemin güçlü bir doğu imgesi ve anlatımına sahip olmasıdır. Doğu kültürünü temsil eden en önemli gösterge ise dindir. Özellikle Doğu toplumlarının kadim geçmişi ve İslam dini ile olan güçlü bağlantılarının her fırsatta vurgulandığı, Doğu'nun şehirleriyle ve kutsal mekanlarıyla bu anlamın güçlendirildiği görülür. Doğu'nun kadim şehirlerinden (İsfahan gibi), kutsal mekanlara (Hemedani Tekkesi) ve İslam dininin önemli alimlerine kadar imgesel bir anlatım söz konusudur. Benzer bir biçimde dizideki her karakterin güçlü bir anlamı temsil ettiği üzerine bir YouTube yorumu oldukça dikkat çekicidir. Birçok izleyici ve takipçiler tarafından beğenilen ve olumlanarak karşılık verilen Seyyah Seyyah adlı kullanıcı tarafından yapılan yorum şöyledir: "Sultan Meliḫşah iradeyi, Nizamül'mülk akli, Sencer cesareti, Terken-e Hatun nefsi, Hasan Sabbah lümmi-i şeytaniyeyi, Hamedani hazretleri kalbi, İmam Gazali ise fikri temsil eder."¹² Karakterler üzerinden sembolik

¹² Tüm bölümler için bkz. <https://www.youtube.com/playlist?list=PLL-nUmcrMx6gp7rBX3bj9W33QhgfPIHrn> (erişim tarihi: 19.09.2024).

olarak anlam üretimi gerçekleşirken ve izleyicinin kendisini bu karakterle özdeşleştirilmesi ya da karşısına yerleştirilmesi sağlanır. Karakterlere atfedilen ve olumlanan her durum aslında doğu toplumlarına, İslam coğrafyasına ve Türklüğe atfedilen durumlardır. Bu ayrımlar etrafında komutanlar, yöneticiler, askerler, din adamları ve alimler (ve mekanlar) farklılıklar içinde olumlanan ya da düşmanlaştırılan unsurlardır ve her durum doğu-batı dikotomisiyle kurgulanır.

Kimlik, Fark ve Öteki ya da Dikotomiler

Farkı görünür kılan şey, temsil edilme biçimleridir. Temsil karmaşık bir iştir ve özellikle farkı konu edildiğinde duyguları, tutum ve davranışları söylemsel olarak sürece dahil eder. Gerek oryantalist gerekse oksidentalist söylem, karşısına konumlandığı ötekini görme biçimine dayanır. Her iki söylem yapısı kendi varlığını, öteki olmadan tanımlayamaz. Kendini tanımlama ve var etme biçimi, fark üzerinden kurduğu ötekine dayanır. Doğunun bakışındaki Batı söylemi tarihi olaylar ve karakterler üzerinden kurgulanır. Dizinin üçüncü bölümünde Batı'nın acımasızlığı ve kötülüğü üzerine odaklanılan bir sahnede Kuvel Kalesi'nde haç işaretli bir kapı deliğinden Kral Andreas'ın kırbaçladığı bir esir görünür¹³. Bu görselin anlam dünyasında Doğu toplumunun karşısında Batı toplumu, İslam dinin karşısında Hristiyanlık dini vardır. Doğu ve İslam inancı aynı safta iyiliği temsil ederken, Batı ve Hristiyanlık inancı kötülüğü ve zalimliği temsil eder.

Kuvel Kalesi'nin fethi, izler kitleye Batı karşısında Doğunun zaferini, Hristiyanlığın karşısında İslam'ın gücünü temsil eden anlamlar bütünü sunar. Böylece dizi söylem ve içeriği izler kitlenin ortak duygu ve düşünceleri etrafında bir anlam kurgulamakta ve özellikle din, ırk ve coğrafya söylemini öne çıkarmaktadır. Ayrıca YouTube izleyici yorumlarında da görüldüğü gibi İslam ve Türklük söylemi Hristiyanlık, Batınlık ve Bizans karşısında kutsallaştırılmaktadır. Bu ikilikler üzerinden kurulan anlam, İslami değer ve kurallara

referans veren ifadeler, güçlü görsel anlatılarla ve karakterle daha da güçlendirilir.

Dizinin genel anlatısı öncelikle 'fark' üzerinden kurulmakta sonrasında ise semboller ve simgelerle 'anlam' güçlendirilmektedir. Temel fark ise iki coğrafya, iki millet, iki imparatorluk, iki din üzerinden kurulur. Fark, kültürel anlam için temel niteliktedir ve olumsuz duygulara ve davranışlara da yol açabilir. Hall'a göre kültürü sarsan şey "yersiz şeydir/nesnedir" ve yazılı olmayan kuralların ve kodların bozulmasına neden olur. Yersiz şeylere yaptığımız, onları süpürerek dışarı atmak ve böylece düzeni tekrar sağlamak, şeyleri normal haline geri getirmektir (2017, s. 302). Farkı işaret etmek, sembolik anlamda bizi kültürü desteklemeye ve saf olmayan, anormal olarak tanımlanan her şeyi damgalamaya ve defetmeye yönlendirir.

Dizi içeriğine baktığımızda tüm mücadele Bizans İmparatorluğu'na ve Hristiyan inancına karşı sürdürülür. Buna göre 'Bizans İmparatorluğu Anadolu coğrafyasında yer alan *yersiz bir nesnedir* ve oradan sökülüp atılması gerekir' alt anlamı okunabilir. Dizinin tüm anlatısı sürdürülen 'ikili' mücadelelere ve 'öteki'ne gücü kabul ettirme ve karşısında başarı kazanma üzerine kuruludur. Buna göre Türk yaşam tarzı, gelenekleri, İslam dini Anadolu coğrafyasına ait olan bir kültürdür ve bu coğrafyanın yarattığı bir yaşam tarzıdır. Bizans kültürü, yaşam tarzı ve inançları ise Anadolu coğrafyasında 'yersiz olandır' ve yersiz olandan kurtulmak ve ait olmadığı yerden atılması gerekir. Dizi boyunca sürdürülen mücadelenin amacı, Anadolu topraklarından Bizans İmparatorluğu'nun atılması ve sonrasında da Konstantinopolis'i fethetmeye doğru giden yolun açılmasıdır. Dizinin sezon finali olan 34'üncü bölümde Kuvel Kalesi'nin fethinin canlandırıldığı savaş sahnesi Türk Televizyon tarihinin en uzun savaş sahnesidir. 23 dakika süren sahnede, büyük bir zafer eşliğinde Kuvel Kalesi fethedilir. Dizinin tüm sezonunda uzun savaş sahneleri oldukça fazladır. Bu durum ekranlarda hâkim olan kültür politikasının bir

¹³ Kuvel Kalesi, günümüzde Kol Kalesi olarak da bilinen Ardahan ilinin Posof ilçe sınırları içinde olan Orta Çağ Gürcü Kalesidir. 1065 yılında Büyük Selçukluların eline geçmiştir.

mücadele alanı olduğuna dair oldukça güçlü bir göstergedir. Bu mücadele biçimi izler kitleye, kahramanlaştırılan ve kutsallaştırılan bir içerikle sunulur. İçerik olarak dizi anlatısının göstereni olan mekanlar fiziki olarak mücadele alanı olarak sunulurken, gösterilen ise söylem olarak inşa edilen ve sembolik bir mücadele alanı olarak sunulan kültürel, kimlik ve değer anlatılarıdır. Tüm sezon boyunca süren mücadele ve savaş anlatısındaki hâkim söylem, Anadolu topraklarında güçlenme ve peygamber vasiyeti¹⁴ olan Konstantinopolis'in (İstanbul'un) fethine biraz daha yaklaşma anlam dünyasını hem görsel hem de anlatsal olarak sunar.

Dizinin üst anlatısında dini semboller oldukça güçlüdür. Tarihi karakterler, İslam alimlerinin ibadet görüntüleri ve zikir sahneleri (Nizamülmülk/Hace, İmam Gazali, Ömer Hayyam ve Yusuf el-Hemedani) ve dini ifadeler dizideki hâkim söylemin ana hattını oluşturur. En çok izlenen ve beğenilen sahneler, özellikle Melihşah'ın sefere gitmeden önceki toplu kılınan namaz ve zafer sonrası din alimleri öncülüğünde yapılan zikir sahneleridir. Ayrıca din alimleri danışılan, bilgi alınan karakterlerdir. Elbette dini nidalar, ifadeler, selamlaşma ve vedalaşma biçimleri, dilek ve kutlamalar hemen hemen tüm bölümlerde oldukça yoğundur. Bunların yanı sıra kıyafetler, takılar, eşyalar, yaşam alanları, hayvanlar, savaş aletleri farkın sembolik olarak vurgulandığı diğer unsurlardır.

Sonuç olarak dizinin dayanak noktası olan 'fark' vurgusu, öncelikle dini ve etnik farka, gündelik yaşama sonrasında ise kimliğin ve dinin mekânı olarak kurgulanan coğrafyaya dayanır. Anlatılan hikâye/tarih, Türklerin Malazgirt Muharebesi (1071) ile Anadolu'ya girişidir. Bu tarihi olay dönem siyasetinde de önemli bir dönüm noktasıdır ve önemli bir yere sahiptir. Anadolu, Türkleri millet yapan coğrafi bir mekân olarak görülür.

Tarihi Dizilerin Benzer İçerikler Arasındaki İlişkiselliği ya da İş Birliği

Post-yapısalcı söylem anlamın özne ile nesne arasında sürdürülen bir bağlantıyla değil, gösterenlerin sürekli değişerek metinler arası bağlarla üretildiğini iddia eder (Best ve Kellner, 2011, s. 37). Her bir sembol kendi anlamını taşır. Böylece farkın ve başkası olmanın bir dönemde ve belirli bir kültürde nasıl temsil edildiğine dair kapsamlı bir seviyede, benzer temsil pratikleri ve figürlerinin bir metin ya da temsil alanından diğerine değişikliklerle birlikte nasıl tekrarlandığını görebiliriz. Buna göre bir görselin başka birinden bahsettiği ya da başka görsellerin bağlamında okunarak anlamının değişmesine ve farklı metinler boyunca anlamın birikmesine "metinlerarasılık" adı verilir (Hall, 2017, s. 301). Bu metinlerarasılık benzer içerik ve söyleme, benzer etkiye sahip olan yapımlar ve oyuncular arasında da kurulur. Bu kurgu, temsili daha görünür kılar, anlamı ve söylemi güçlendirir, farklı olanla sınırları iyice belirginleştirir.

Son dönemde artan tarihi olay ve karakterlerin anlatıldığı diziler ve bu dizilerin içerikleri, sembolleri ve anlatıları arasında güçlü bağlar vardır. Özellikle yoğun ve tekrar eden semboller üzerinden bir anlatım söz konusudur. YouTube yorumlarına bakıldığında özellikle *Diriliş Ertuğrul*, *Kuruluş Osman*, *Payitaht Abdülhamid* gibi dizilerden bahsedilir. Bu diziler, toplumsal bütünleşmenin önemli bir aracı olarak hafızaya vurgu yapar. Yine dizinin YouTube kanalında 19. bölümüne yapılan "*Kim olduğumuzu hatırlatan Diriliş Ertuğrul, Kuruluş Osman, Büyük Selçuklu dizilerimiz bol olsun...*" yorumu kimliğin ve toplumsal hafızanın oluşum sürecinde tarihi dizilerin alımlayıcılar üzerindeki etkisinin altını çizer.

Toplumsal tipleri referans olarak oluşan fark ve temsil biçimleri, sürekli tekrar edildiğinde zamanla klişelere dönüşebilir. Güçlü komutan, akıl danışman, sinsi casus, kurnaz vezir gibi tipler fark ve temsil üzerinden yaratılan tiplerdir. Klişeleştirme,

¹⁴ Hz. Muhammed'in ilgili hadisi şöyledir "Kostantiniyye mutlaka feth olunacaktır. Onu fetheden kumandan ne güzel kumandan, onu fetheden ordu ne güzel ordudur!" İlgili hadisin geçtiği bazı kaynaklar şöyledir: Ahmed b. Hanbel, el-Müsned, IV, 335; el-Buhârî, et-Târihu'l-Kebîr, I, (İkinci Kısım), 81; el-Hâkim en-Nisâbü'rî, el-Müstedrek ale's-Sahihayn, IV, 422, Hadis Numarası: VIII: 8300.[akt. TDV İslam Ansiklopedisi, <https://islamansiklopedisi.org.tr>, Erişim Tarihi:12.06.2025]

temel toplumsal farklılıklar ve kimliklerin temsili için önemli bir anlamlandırma pratiğidir. Farklı zaman, mekân ve anlatılar barındıran dizilerin benzer kurgulara sahip olduğu görülür. TRT yapımı ve diğer tarihi televizyon dizileri benzer ikilikler üzerinden bir anlam yaratma çabası içinde oldukları söylenebilir. Tüm anlatılarda Batı ve Batı'nın kontrol ettiği güçlerle mücadele eden savaştı bir toplum vardır. TRT'nin son dönem tarihi dizileri farklı dönem ve olay anlatımları içerse de mücadele edilen 'öteki' ve ötekinin özellikleri hep aynıdır. *Diriliş: Ertuğrul* dizisinde mücadele edilen Tapınak Şövalyeleri'nin yerini Uyanış: Büyük Selçuklu dizisinde Bizans İmparatorluğu, Payitaht: Abdülhamid dizisinde ise Avrupa ulus devletleri alır. Dolayısıyla Batı ve Batı'nın tarih söylemi ile mücadele etme ve karşısına Doğu'nun söylemini yerleştirme çabasının bir sonucu olarak ortaya çıkar. Aynı zamanda tarih içerikli bilgisayar oyunları, yarışma ve kültür programları¹⁵ gibi program türleri aracılığıyla sağlanan söylemin yoğunluğuyla geçmiş yeniden bugüne taşınır ve böylece söylemin bir parçası, taşıyıcısı haline gelir.

Dizinin anlatı katmanlarında güçlü bir Türklük ve Müslümanlık söylemi vardır. Her iki söylem, Türklerin Anadolu'ya yerleşmesi ve İslam dinini benimsedikleri Malazgirt Savaşı¹⁶ ile hikayeleştirilir. Bu tarihsel olayın kurgusal anlatımı ve beraberinde dizinin ulusal sınırlarını aşan bir etkiye ve beğeniye sahip olması tarihsel söylemi uluslararası alana taşıyan önemli bir güç aracı haline getirmiştir. Pan-İslamizm ve Pan-Türkçülük gibi birleştirici bir söylemin oluşmasını ve güçlenmesini sağlar. Her ne kadar Anadolu, coğrafi olarak etnik ve dini bir var oluşu ve bütünlüğü vurgulasa da dizi anlatısı ve etki alanı düşünüldüğünde hayali bir topluluk ve bilişsel bir haritalama algısı sunar. Coğrafi olarak mekândan bağımsız olarak "ümme", "turan" gibi dini ve etnik tahayyüller söz konusudur (Almanlarda Heimat ve Vaterland, Fransızlarda Patrie kavramları gibi.) Özellikle İslam dini ve ümme söylemi, dizi anlatısında

en üst katmandadır ve oldukça güçlüdür. Dizi içeriğinde geçen ifadeler, hikayeler, kahramanlar ve karakterler dini söylemi temsil ederken güçlü bir anlamsal bütünlük de sağlar. Sonuç olarak gerçekler, söylemler ve temsiller tek başlarına konuşmazlar, birbirleriyle konuşurlar. Söylemler ne kadar çok sembollere dönüştürülürse o kadar gerçek olarak algılanırlar ve hakikatin yerini almaya başlarlar. Böylece tarihin medya içeriğinde dolayımlanmış bir araca dönüşmesi, izler kitlenin deneyimleme imkânı olmayan geçmişe ait anlatıların sembollerle, imajlarla ve klişeleşmiş karakterlerle üretimine neden olur. Buna göre dizi karakterleri politik birer özne olarak yeniden inşa edilir.

Bulgular: Söylemin Sınırları Aşan Etkisi

Teorik ve kavramsal çerçeve ekseninde tartışılan dizinin içeriği, semiyoloji ve alımlama çalışmaları açısından ele alınmış ve dijital bir etnografi denemesiyle dizinin genel izlenme oranlarına, YouTube kanalındaki izlenme, takip ve yorumlarına dair nicel ve nitel betimleme yoluyla açıklanmaya çalışılmıştır. Buna göre dizinin televizyondaki genel izlenme oranları hep ilk 3 sırada, dizinin tekrarları bile en çok izlenenler arasında ilk 5'te yer almıştır. Benzer bir biçimde YouTube kanalındaki izlenme sayıları da oldukça dikkat çekicidir. Nicel bir durumu ifade eden bu sayılar, diziye olan ilginin sayısal bir göstergesidir. Dizinin YouTube kanalında yayınlanan ilk bölümünün izlenme sayısı 20 milyona yaklaşmıştır. Tüm bölümlerin genel izlenme ortalaması 10 milyon civarındadır. Beğeni sayıları 30 bin ve 200 bin; dizinin bölümlerine yapılan yorumlar ise 4 bin ile 25 bin aralığındadır. Yapılan yorumların içeriklerine bakıldığında ise karakterlere ve oyunculara sürekli bir övgü söz konusudur. Ayrıca oyuncuların diğer yapımlarda oynadığı rollere ve benzer içerikli Türk televizyon dizilerine de sürekli bir referans vardır. *Deli Yürek*, *Kurtlar Vadisi*, *Muhteşem Yüzyıl*, *Diriliş: Ertuğrul*, *Kuruluş: Osman* dizileri bunlardan bazılarıdır. Bunların yanı sıra dizi üzerinden Türkiye'ye dair

¹⁵ Nusrat video oyunu, 3'te 3 Tarih yarışma, Tarih Söyleşileri, Tarihin Ruhu, İstanbul Müzik ve Tarih programları gibi. Çanakkale Savaşı'nı (1915) konu alan Nusrat video oyunu hakkında daha fazla bilgi için bakınız; <https://nusrat.gsb.gov.tr/> (erişim tarihi: 03.07.2024)

¹⁶ Tarihi kaynaklara göre 1071 Malazgirt Savaşı ile Anadolu'nun kapısı Türklere açılmış ve Anadolu'da ilk Müslüman Türk Devleti olan Selçuklu Devleti kurulmuştur. Dolayısıyla Anadolu'nun Türkleşmesi ve Müslümanlaşması için önemli bir dönüm noktası olmuştur.

yorumlar da oldukça fazladır. Bu noktada dikkat çekici olan bir diğer mesele ise dünyanın her yerinden diziyeye dair yapılan beğeni ve yorumlardır. Azerbaycan, Kazakistan, Pakistan, Bangladeş, Mısır, Hindistan, Gürcistan, Özbekistan, Kırgızistan, Çin, Japonya, Arjantin, Brezilya, Cezayir, Libya, İran, Moritanya en çok yorumların yapıldığı ülkelerdir (Panjeta, 2013; Anaz, 2014; Iqbal, 2018; Yolcu, 2021; Berg, 2023). Bunlara ek olarak İngiltere, Avusturya, Fransa, Bulgaristan, Bosna Hersek, Romanya, Meksika ve ABD'den de az da olsa yorumların yer aldığı görülmüştür. Bu bilgilere yorumlardaki ifadeler ve kullanılan semboller ile ulaşılmıştır. Özellikle yapılan yorumlarda kullanılan emojiler, yorumların anlamına dair önemli göstergeler olmuştur. En çok kullanılan kalp, kılıç, ok ve yay, bayrak, ay ve yıldız, nazar boncuğu, kartal, yonca, dua ve alkış emojileridir. Bu emojiler dizi içeriğinde yer alan göstergelere referans yapan emojilerdir.

Benzer kültürel özelliklere ve özellikle de aynı inanç biçimlerine ve değerlere sahip olan ülkelerde dizinin daha çok izlendiği ve beğenildiği görülmektedir. Yorumların sırasıyla en çok Azerice, Rusça, İspanyolca, İngilizce, Fransızca, Arapça ve Farsça dillerinde yapılması dikkat çekicidir. Bu ifadeler, dizinin hangi ülkelerde izlendiğinin önemli bir göstergesi olarak değerlendirilebilir. Ek olarak bu dillerin yanı sıra hangi dilde yorum yapılırsa yapılsın Türkçe ifadelerin de sık sık yer aldığı görülmüştür. Ayrıca yorumlarda dizinin farklı ülkelerde alt yazılı olarak yayınlanması ve alt yazıların İngilizce dışında farklı dillerde de olması yönünde talepler de vardır. Bu durum Türkçe dilinin kültür ürünleri aracılığıyla yayılmasının ve kültürel güç unsuru olmaya başlamasının bir göstergesidir. Yorum içeriklerinde Türklük ve İslam Alemi gibi ifadeler, Türk kardeşliği ve İslam dostluğu, oyunculara övgüler, Türkiye'nin başarısı ve gücüne dair ifadeler oldukça sık dile getirildiği görülmüştür. Bu durum araştırmacının öne çıkan öngörülerinden biri olan ortak dil, inanç gibi benzerlikler ve kültürel yakınlıklar kültür endüstrisinin etkisini güçlendirdiği iddiasını destekleyen bulgulardır. Dizinin bu ülkelerdeki yaşam tarzlarını, beğeni ve ilgilerini kültürel olarak etkileyen ve cazibe yaratan bir güç unsuru olduğu aşikardır.

Araştırma sorunsalı ve ilgili literatür taramasına dayanarak öne sürülen öngörülere dayanarak, küreselleşen dünya ortak kültürel ve tarihsel değerlerin ön plana çıktığı mekanları ve sınırları aşan toplumsal tahayyüllerden bahsedilebilir. McLuhan'a (1964) referansla iletişim ve medya teknolojileri ile gittikçe küresel bir köy haline gelen dünyada ortak kimlik, tarih ve kültür değerleri uluslararası safları daha belirginleştirmektedir. Sonuç olarak kültür ürünlerinin uluslararası diplomasinin güçlü bir aracı olarak kültürel yayılma, görünürlük, tanınırlık açısından dikkat çekici bir öneme sahip olduğu aşikardır. Artık kültür ürünleri bir mücadele alanı olarak uluslararası diplomaside güçlü bir yere ve önem sahiptir.

Tarihi diziler aracılığıyla geçmişin tarihselleştirilerek yeniden gündeme taşınması, hatırlanan-hatırlatılan bir geçmişten ziyade yeniden inşa edilen ve öğretilen bir geçmiş algısı sunar. Ulusal sınırlar dışında da sayısal olarak güçlü bir izler kitleye sahip olması, zamanı ve mekânı tahrip ederek sınırları aşan küresel bir toplum tahayyülü güçlendirir. Böylece hayali cemaatlerin yaşadığı bilişsel sınırlara sahip coğrafyalar yaratır. Dolayısıyla jeopolitik algıları yerinden ederek yeniden tanımlar.

Sonuç

Kültür ürünlerinin anlam yüklü içerikleri, yeni bir toplumsal öznenin oluşumunu destekler. Bu içerikler eğlenme, zaman geçirme gibi işlevlerinden öte politik bir anlam dünyası da sunar. Semboller, göstergeler ve söylemlerle dolu bu anlam dünyası, izler kitle olarak öznenin algı dünyasını oluşturur. Sonrasında tekrar eden temsil biçimleri, toplumsal tipler ve klişelerle bu anlam güçlendirilerek yeniden üretilir. İçerikte ve anlam dünyasında yer alan "öteki", tarihsel olarak inşa edilmiş ve belli bir coğrafi alanla (Batı, Avrupa), yaşam tarzı (Batılı), düşünme ve inanç biçimleri ile ilişkilendirilen bir ötekidir. Batılı olmaya ait her durum, düşmanlaştırılan ve mücadele edilmesi gereken bir konumlanma biçimidir. Benzer bir biçimde *Diriliş: Ertuğrul* dizisindeki Tapınak Şövalyeleri ya da *Payitaht: Abdülhamid* dizisindeki Avrupalı sefirler, elçiler, din adamları gibi. Bu nedenle Batılı olma hali ve konumu sürekli tekrar

eden temsillerle klişelere dönüşür. Bu nedenle jeopolitik söylemler, coğrafya üzerinden 'biz' ve 'öteki' arasında bir kimlik kurma pratikleri ve bu pratiklere göre konumlanma biçimleri olarak tanımlanabilir. Kültür ürünleri içinde yer alan bu kimlikler, temsil ettikleri mekanlara ve coğrafi alanlara göre yeniden tanımlanırlar. Ötekini mekân ve coğrafi alan üzerinden tanımlayan ve yeniden inşa eden temsil ve anlamlandırma biçimleri, benzer bir biçimde kendini de tanımlayarak yeniden inşa eder. Sürekli çarpışan coğrafi simgelerin ve kimliklerin varlığı, simgesel olarak devam eden bir mücadele anlatısına sahiptir. Coğrafi alan, sembolik olarak içeriğe taşınmış ve farklı kimliksel temsillerin çatışmacı durumu içerik anlatılarında da sürdürülmüştür. Bu durum, kültürel diplomaside güçlü bir konumlanma biçimi ile sonuçlanır. Böylece Doğulu olan güçlü kılınırken, Batılı konum eleştirilmekte ve eleştirel jeopolitik bir yöntem ve teknikle hâkim olan oryantalist bakış yerinden edilmektedir. Böylece oksidentalist yaklaşım, Batı karşısında kendisini güçlü bir alternatif olarak kurar. Aslında geçmiş üzerinden kurulan bu anlam, bugünün jeopolitikasına dair güçlü bir ideoloji üreten bir söylemdir. Tüm bu tartışmalar ekseninde bugünün jeopolitikasının coğrafi haritalar ve sınırların yanı sıra güçlü bir biçimde kültür ürünleri aracılığıyla oluşturulan bilişsel haritalar üzerinden işlediğini söylemek mümkündür. Bu bilişsel haritalar, toplumların ortak/benzer kültürel yakınlıklar üzerinden tanımlandığı düşünsel topluluklara işaret eder. Artık insanları, toplulukları bir araya getiren fiziki coğrafyalar ve sınırlar, fiziki mekanlar değil, ortak bir yaşamı, düşüncüyü, ideolojiyi, birikimi paylaşıyor olma düşüncesidir.

Uyanış: Büyük Selçuklu dizisine dair tüm bu sayısal veriler, dizi içeriğinde güçlü göstergelere ve anlam biçimlerine sahip olan söylemin, küresel olarak izler kitle üzerindeki etkileme gücünü ortaya koyar. Elbette bu etkileme gücü kültürel yakınlıklar ve benzerliklere bağlı olarak artar. Doğu karşısına yerleştirilen Batı söylemi, etnik kimlik, din ve coğrafya üzerinden önemli temsil ve anlamlandırma biçimleri sunar. Ulusal sınırlar

içinde üretilen bu söylemin etkisi ve gücü, iletişim teknolojilerinin yaygınlığı ile yerel sınırları ve coğrafyayı aşarak bir taraftan mekânı ve zamanı mefhumunu genişletirken diğer taraftan da yan yana getirerek sıkıştıran (iç içe geçiren) bir toplumsal birlik ve bütünlük inşa etmeye başlar. Böylece bilişsel bir haritalama alanı sunan kültür ürünleri aracılığıyla temsil edilen gösterenler ve söylemsel olarak güçlü bir anlam dünyasına sahip olan gösterilenlerle amaçlanan, zihinsel tasavvur ve tahayyüllere dayanan bir birlik kurgusu inşa etme çabasıdır.

Kaynaklar

- Aktürk, O. ve Yağbasan, M. (2020). Türk dizilerinin Azerbaycan vatandaşları üzerindeki etkisi ve Türkçenin yaygınlaşmasına katkısı, *Intermedia International e-Journal*, 7(12), 33.
- Anaz, N. (2014). The Geography of reception: Why do Egyptians watch Turkish soap operas? *The Arab World Geographer*, 17(3), 255–274.
- Anderson, B. (1995). *Hayali cemaatler: Milliyetçiliğin yayılması ve kökenleri*. (İ. Savaşır, Trans.). Metis Yayınları
- Arda, Ö., Aslan, P. Mujica, C. (2021) *Transnationalization of Turkish Television Series*. İstanbul University Press.
- Avcı, Ö. (2019). Geçmiş tarihelleştirmenin bir aracı olarak tarihi diziler: Diriliş, Payitaht, Kutul'amare. *Sosyoloji Dergisi* (39), 103-139.
- Aydos, S. (2017). Popular culture and national identity: A study on university students in Bosnia and Herzegovina who are "The magnificent century" viewers. *International Journal of TV Serial Narratives*, 3(2), 63–75.
- Balaban, A. (2015). The impacts of Turkish TV serials broadcasted in Albania on Albanian and Turkish relations. *European Journal of Social Sciences Education and Research*, 5(1), 473.

- Barut, M. (2022). *Türk Dizileri ve Türkçe: Türk Dizilerinin Türkçeye ve Türk Kültürüne Yakınlaştırıcı Etkisi*. Yunus Emre Enstitüsü Yayınları. <https://www.yee.org.tr/sites/default/files/TurkDizileriveTurkce-KulturelDiplomasi-Stratejik-iletisim-Stratejik-Etkilesim-Dr.MelihBarut.pdf>, Erişim Tarihi:13 Şubat 2024.
- Berger, A. A (1998). *Media Research Techniques*. Sage Publications.
- Best, S. ve Kellner, D. (2011). *Postmodern teori: Eleştirel soruşturmalar*. (M. Küçük, Trans.). Ayrıntı Yayınları
- Buruma, I. ve Margalit, A. (2009). *Garbiyatçılık: Düşmanlarının gözünden batı*. (G. Turan, Trans.). YKY
- Carrier, J. G. (1995). *Occidentalism: Images of the west*. Oxford University Publication.
- Chatterjee, P. (1986). *Nationalist thought in the colonial world: A derivative discours*. Zed Publication.
- Garip, E. ve Kuş, A. R. (2024). 170 Ülkeye İhrac Edilen Türk Dizilerinin Yeni Hedefi Dünyanın En Kalabalık Ülkesi Çin. Anadolu Ajansı, 20.03.2024. <https://www.aa.com.tr/tr/kultur/170-ulkeye-ihrac-edilen-turk-dizilerinin-yeni-hedefi-dunyanin-en-kalabalik-ulkesi-cin/3169292>. Erişim Tarihi: 06 Haziran 2024.
- Hall, S. (2017). *Temsil: Kültürel temsiller ve anlamlandırma uygulamaları*. (İ. Dündar, Trans.). Pinhan Yayınları
- Hanefi, H. (2006). Oryantalizmden oksidentalizme. L. Sunar (ed.) *Uluslararası Oryantalizm Sempozyumu Kitabı içinde*. (79-80) İBB Yayınları
- Harvey, D. (2019). Postmodernliğin durumu. (S. Savran, Trans.). Metis Yayınları
- Iqbal M (2018) Effects of Turkish drama on University students: A survey of Pakistani universities. *Journal of Mass Communicat Journalism* 8: 394. doi: 10.4172/2165-7912.1000394
- Jameson, F. (1992). *Geopolitical aesthetics: Cinema and space in the world system*. Indiana University Press.
- Lowenthal, D. (1998), *The Heritage Crusade and the Spoils of History*, Cambridge: Viking.
- Mann, M. (1986). *The sources of social power* I. Cambridge University Press.
- Mcluhan, M. (1964). *Understanding Media, The Extensions Of Man*. Routledge.
- Moisi, D. (2008). *La géopolitique de l'émotion: Comment les cultures de peur, d'humiliation et d'espoir façonnent le monde*. Paris: Champs-Flammarion.
- Moisi, D. (2017). *La géopolitique des séries ou le triomphe de la peur*. Champs-Flammarion.
- Morley, D. ve Robins, K. (1997). *Kimlik mekanları: küresel medya, elektronik ortamlar ve kültürel sınırlar*. (E. Zeybekoğlu, Trans.). Ayrıntı Yayınları
- Nora, P. (2006). *Hafıza mekanları*. (M. Özcan, Trans.). Dost Yayınları
- Oskay, Ü. (2014). *Yıkanmak istemeyen çocuklar olalım*. YKY.
- Ökmen, Y. & Göksu, O. (2019). Kültürel diplomasisi bağlamında Türk dizilerinin ihracatı ve kültür aktarımına katkısı: Diriliş Ertuğrul örneği. O. Göksu (ed.) *Kamu Diplomasisinde Yeni Yönelimler* içinde. ss. 249-292. Literatürk Academia.
- Panjeta, L. (2013). The changing telenovela genre: Turkish series impact in the Balkans. M. Mulalic, H. Korkut, E. Nuroğlu (ed.) *Turkish-Balkans Relations: The Future Prospects of Cultural, Political and Economic Transformations and Relations* içinde, ss. 103-123. TASAM Yayınları.

Rahte, E. Ç. (2017). Medya ve kültürün küresel akışı: Türk dizilerinin Kosova'da alımlanması. *Milli Folklor Dergisi*, 15(114), 66-78.

Ranciere, J. (2010). *Tarihin adları: Bilgi poetikası alanında bir deneme*. (C. Yardımcı, Trans.). Metis Yayınları.

Said, E. (1999). *Şarkiyatçılık: Batı'nın şark anlayışları*. (B. Yıldırım, Çev.). Metis Yayınları.

Sarıtaş, İ. ve Özsoy, A. (2022). *Kültürel değişim ve endüstrileşme sürecinde Türk televizyon dizileri (2010-2020)*. İTO Yayınları.

Williams, R. (2017). *Kültür ve Toplum: 1780-1950*. (U. Kocabaşoğlu, Trans.). İletişim Yayınları.

Williams, R. (2021). *Kültür ve materyalizm*. (F. Aydar, Trans.). Sel Yayınları.

Celikkol, Y. ve Kraidy, M. (2023) Neo-Ottoman cool west: The drama of Turkish drama in the Bulgarian public sphere, *Critical Studies in Media Communication*, 40:5, 306-320.

Yolcu, Ö. (2021). YouTube as a new broadcasting medium for Turkish tv dramas: The case of the Magnificent Century drama. Ö. Arda, P. Aslan, C. Mujica (ed.) *Transnationalization of Turkish television series* içinde, ss. 127-170. İstanbul University Press.

Extended Abstract

This study explores how television series, as carriers of national discourse and identity, exert influence on an international scale. Drawing on Raymond Williams' perspective that cultural domains and products are forms of production, the research emphasizes that today's cultural outputs—marketed as industrial commodities—function as integral elements of the cultural economy. These visual, auditory, and written narrative forms generate discourse, ideology, lifestyles, tastes, pleasures, and habits through a dialogic process, where meaning emerges from negotiation and the interaction of differences.

The central question guiding this study is: (1) How can ethnic and religious identities, along with geographical spaces and cultural discourses, be transformed into tools of cultural dissemination and influence through a cultural product? Additionally, the research seeks to answer the following: (2) Why do productions centered on historical narratives attract such widespread attention? (3) Why are references to the past so frequent and significant? (4) What makes certain past events or figures worth remembering—and why? These questions form the conceptual and methodological foundation of the study. Another key concern is how geopolitical perception is being reshaped through the global spread of cultural products. In this regard, geopolitics can be understood not only through territorial maps, but also via "cognitive maps" that reflect shared values and cultural affinities.

Drawing on theoretical frameworks such as "cultural proximity" and "transnational cultural influence," the study proposes several hypotheses concerning the global success of Turkish television series. These include:

- The role of shared historical narratives and similar daily life experiences in shaping common cultural tastes,
- The contribution of expanding information and communication technologies to the global circulation of cultural content, and
- The tendency of cultural products to serve as sites of symbolic struggle in the context of national identity formation under globalization.

In the digital age, cultural production is increasingly shaped by what might be called a "fear of cultural erasure in the face of otherness," particularly from the perspective of nation-states. As a result, the East, through its own cultural narratives, reclaims and redefines itself vis-à-vis the West, crafting its own distinct representational space. Furthermore, the power of cultural products lies in their ability to generate shared imaginaries and collective

consciousness, displacing physical geopolitics with symbolic meaning-making. This cognitive re-mapping allows cultural products to transcend spatial boundaries and gain strategic influence.

The historical turn in cultural production—marked by the increasing use of the past as a source of narrative and memory—is also linked to the homogenizing pressures of global information technologies. In response, national cultural industries often revitalize historical narratives to preserve local identity while simultaneously appealing to global audiences. This dynamic illustrates both a cultural resistance to homogenization and a strategic repositioning of the past to sustain relevance in the present. In this context, the resurgence of historical themes in popular media can also be interpreted as an attempt by political and cultural institutions to anchor themselves in legacy and tradition when future-oriented visions fall short.

Turkey's growing international presence in politics, economics, and socio-cultural fields has significantly influenced the global export of its television series. The share of Turkish TV series in the international cultural industry continues to rise steadily. At this point, reception studies examining how and why these series impact audiences—especially in countries where Turkish TV series are widely consumed—have become increasingly significant. Over the past two decades, research on the international dissemination and influence of Turkish television productions has expanded considerably. Scholars have examined series content across various dimensions, including gender representations, identity construction, and geographical and historical signifiers. The richness of accumulated academic knowledge in this field constitutes a strong foundation that supports the present study.

What distinguishes this research is its methodological contribution: it utilizes the digital realm as a primary site for data collection and analysis. By engaging with the interactive features

of communication technologies and border-transcending media environments, this study seeks to enable a more comprehensive evaluation of audience responses to Turkish TV series content. It thereby proposes a new methodological path for future research. The study also contends that the increasing popularity of historical narratives in TV content reflects a cultural response to the fear of losing one's heritage in a rapidly changing and fast-paced world. The notion that individuals owe a debt to the past is rooted in a desire to preserve the present. Likewise, the decline in societal expectations and growing anxieties about the future may intensify the turn toward nostalgia, celebrating past achievements and shared memories. In this context, the power of television is being reshaped as a medium through which past legends and heroes are reimagined, contributing to the construction of a shared vision of the future.

As a result, the series *Awakening: Great Seljuks* seeks to construct a new subjectivity in contrast to Western society, culture, and belief systems. In opposition to Orientalism, an Occidentalist discourse begins to emerge. The meaningful content of cultural products contributes to the formation of a new social subject. Beyond their entertainment and leisure functions, such cultural texts articulate a politically charged symbolic universe. This symbolic universe—saturated with signs, codes, and discourses—shapes the perception of the audience as a collective subject. It is continually reinforced and reproduced through repetitive forms of representation, standardized social archetypes, and familiar clichés. The "other" portrayed in this symbolic world is historically constructed and tied to a specific geographical location (e.g., the West or Europe), lifestyle (Western), and system of thought and belief. Everything associated with "being Western" is positioned as oppositional, and thus, as something to resist or combat.

Examples of this are found in the recurring representations of the Knights Templar in the series *Diriliş: Ertuğrul*, or European ambassadors,

diplomats, and clergy in *Payitaht: Abdülhamid*. These depictions reduce the Western identity to a series of clichés, constructed through repeated and familiar tropes. In this way, geopolitical discourse becomes a practice of constructing identity through spatial positioning—dividing the world into “us” and “the other.” These identity constructs within cultural products are redefined in accordance with the spatial and geographical imaginaries they inhabit. Representations of the “other,” anchored in space and geography, simultaneously contribute to the self-definition of “us.” The perpetual conflict between symbolic geographies and identity constructs generates a narrative of ongoing ideological struggle. Geography itself is thus symbolically embedded in the narrative, serving as a medium through which identity conflict is enacted and perpetuated. This symbolic positioning strategy plays a powerful role in cultural diplomacy. While the East is revalorized and empowered, the Western position is subjected to critique. In doing so, dominant Orientalist perspectives are subverted through a counter-geopolitical discourse rooted in Occidentalism. This approach not only offers an ideological alternative to the West but also reclaims agency through the redefinition of geopolitical narratives. The meanings constructed through historical narratives serve as ideological tools that resonate with contemporary geopolitical debates. In this context, it becomes evident that today's geopolitics operates not only through physical borders and geographic maps, but also through cognitive maps—symbolic constructs generated by cultural products. These cognitive maps give rise to imagined communities, where societies are brought together through shared or similar cultural affinities. What now unites people and communities is no longer bounded territories or physical proximity, but rather a shared sense of identity grounded in common experiences, values, ideologies, and cultural memory.

Yazar Bilgileri

Author details

*(Sorumlu Yazar Corresponding Author) Doç. Dr., Uşak Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Sosyoloji Bölümü, ozlem.avci@usak.edu.tr, Orcid: 0000-0003-4563-9767

Destekleyen Kurum/Kuruluşlar

Supporting-Sponsor Institutions or Organizations:

Herhangi bir kurum/kuruluştan destek alınmamıştır. **None**

Çıkar Çatışması

Conflict of Interest

Herhangi bir çıkar çatışması bulunmamaktadır. **None**

Kaynak Göstermek İçin

To Cite This Article

Avcı Aksoy, Ö. (2025). Türk televizyon dizilerinin jeopolitikası: Geçmişin yeniden icadı, bilişsel haritalar ve ortak tahayyüller. *İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi*, (70), 125- 146. <https://doi.org/10.47998/ikad.1660768>